

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

**Vliv migrantů na změnu úrovně
potravinové bezpečnosti - případová studie
Demokratická republika Kongo**

Bakalářská práce

Vedoucí práce

Ing. Zbyšek Korecki, Ph.D.

Vypracovala

Kristýna Pešíčková

Brno 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Vliv migrantů na změnu úrovně potravinové bezpečnosti - případová studie Demokratická republika Kongo** vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 18. 5. 2017

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Ing. Zbyškovi Koreckimu, Ph.D. za čas věnovaný mé práci, za jeho odborný dohled, pohotové připomínky, komentáře a cenné rady, které mi během spolupráce v průběhu zpracování mé bakalářské práce ochotně poskytl.

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na změnu úrovně potravinové bezpečnosti Demokratické republiky Kongo především z hlediska zajištění dostatečného množství potravin pro veškeré obyvatelstvo země, včetně nově příchozích. Práce je rozdělena na teoretickou, analytickou a návrhovou část. V teoretické části jsou definovány pojmy související s migrací, dimenze potravinové bezpečnosti a dalšími demografickými a zemědělsko-ekonomickými ukazatele. Analytická část se zabývá analýzou vybraných indikátorů potravinové bezpečnosti ovlivněných mechanickým pohybem obyvatelstva a dalšími demografickými a zemědělsko-ekonomickými souvislostmi. Návrhová část obsahuje možná řešení na základě provedeného výzkumu.

Klíčová slova

Demokratická republika Kongo, DRK, potravinová bezpečnost, hlad, migrace, demografický rozvoj, zemědělství, ekonomický rozvoj

Abstract

This Bachelor's thesis deals with the changes of food safety in the Democratic republic of Congo, mainly in terms of ensuring sufficient food for the entire population of the country, including the new arrivals. The thesis is divided into a theoretical, an analytical and a proposal part. The theoretical part defines concepts related to migration, the dimension of food safety and other demographic and agricultural-economic indicators. The analytical part focuses on the analysis of selected indicators of food security influenced by the mechanical movement of the population and other demographic and agricultural-economic contexts. The proposal part contains possible solutions based on the research.

Key words

Democratic Republic of Congo, DRC, food security, hunger, migration, demographic development, agriculture, economic development

Bibliografická citace

PEŠIČKOVÁ, K. *Vliv migrantů na změnu úrovně potravinové bezpečnosti - případová studie Demokratická republika Kongo*. Brno, 2017. Bakalářská práce. Mendelova univerzita. Vedoucí práce Ing. Zbyšek Korecki, Ph.D.

Obsah

Seznam použitých zkratk	- 9 -
Úvod	- 10 -
Cíle a metodologie bakalářské práce	- 11 -
1. Literární rešerše	- 12 -
1.1 Migrace	- 12 -
1.1.1 Měření migrace	- 14 -
1.1.2 Důvody migrace – Push a pull faktory	- 15 -
1.2 Potravinová bezpečnost	- 15 -
1.2.1 Pilíře potravinové bezpečnosti	- 18 -
1.3 Demografie	- 21 -
1.3.1 Struktura obyvatelstva	- 21 -
1.3.2 Urbanizace	- 22 -
1.4 Zemědělství	- 22 -
1.4.1 Obchodní bilance potravin a zemědělských produktů	- 23 -
1.4.2 Index hrubé zemědělské produkce a potravin	- 23 -
2. Analytická část	- 24 -
2.1 Charakteristika regionu v oblasti migrační politiky	- 24 -
2.1.1 Bezpečnostní kontext	- 24 -
2.2 Migrační toky	- 25 -
2.2.1 Emigrace	- 26 -
2.2.2 Imigrace	- 27 -
2.2.3 Vnitřně vysídlené osoby a pohyb uvnitř regionu	- 28 -
2.3 Potravinová bezpečnost	- 28 -
2.3.1 Geografické rozložení potravinové jistoty domácností DRK	- 29 -
2.3.2 Situace na venkově a ve městech	- 30 -
2.3.3 Dostupnost potravin	- 31 -
2.3.4 Stabilita přístupu	- 32 -
2.3.5 Přístup k potravinám	- 33 -
2.3.6 Využití potravin	- 35 -
2.4 Ekonomický a demografický rozvoj v oblasti zemědělské výroby	- 37 -
2.4.1 Demografický vývoj v zemi	- 37 -

2.4.2	Pozice sektoru zemědělství na celkové ekonomické aktivitě a její vývoj ... -	
	40 -	
3.	Návrhová část	- 47 -
	Závěr	- 50 -
	Seznam použité literatury	- 52 -
	Internetové zdroje	- 53 -
	Seznam příloh	- 58 -

Seznam použitých zkratk

AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome
CFSVA	Comprehensive Food Security and Vulnerability Analysis
CSI	Index Coping strategy index
FAO	Food and Agriculture Organization
FIMI	Food insecurity multidimensional index
GHI	Global Hunger Index
HDP	Hrubý domácí produkt
IDMC	Internal Displacement Monitoring Centre
IDP's	Internally displaced persons
MFF	Matematicko-fyzikální fakulta
MICS	Multiple Indicator Cluster Survey
MVČR	Ministerstvo vnitra České republiky
OSN	Organizace spojených národů
UN DESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs
UNHCR	United Nations Refugee Agency
USD	United States Dollar
WFP	World Food Programme
WHO	World Health Organization
WPR	World Population Review

Úvod

Na světě je v současné době více než 7,3 miliardy obyvatel. Tento počet se kontinuálně zvyšuje. S rostoucím počtem obyvatel se zvyšuje i celosvětová poptávka po potravinách. Podle FAO k roku 2015 žilo na planetě více než 793 milionů lidí trpících nedostatkem potravin. Největším počtem podvyživených lidí disponuje Subsaharská Afrika.

Práce se zabývá změnou úrovně potravinové bezpečnosti Demokratické republiky Kongo (dále jen Kongo nebo DRK) především z hlediska zajištění dostatečného množství potravin pro obyvatelstvo země, včetně nově příchozích. I zde se počet obyvatel konstantně zvyšuje. Nepochybně se zvyšujícím se počtem obyvatel klesá schopnost státu zajistit jim dostatečné množství potravin. V případě, že by v určitém časovém okamžiku došlo k výraznému nárůstu příchozích obyvatel do země, mělo by to negativní dopad na úroveň potravinové jistoty země. Aby došlo ke zlepšení úrovně potravinové bezpečnosti a nutričního příjmu, je nutné aby se země dosáhla na přijatelnou úroveň indexu chudoby. Buďto díky ekonomickému růstu, nebo prostřednictvím zavedení inovativních metod do oblasti agrárního sektoru.

Potravinovou jistotu státu zabezpečuje především jeho zemědělský sektor. Zemědělská produkce Konga však dlouhodobě stagnuje. Lidé odcházejí do měst a dochází k vylidňování venkova. Kvůli nestabilní bezpečnostní situaci lidé prchají z problémových regionů – především ze severo-východní části země. Oba tyto pohyby obyvatel redukuje výskyt obyvatel pracujících v zemědělském průmyslu a limitují tak jejich schopnost zajistit si zdroj obživy. Populace Konga roste rychleji než zemědělská produkce a dochází tedy k situaci, kdy je nutné potraviny do země dovážet. V současnosti roste odvětví rychlostí 2 % ročně. Zatímco tempo populačního růstu činí 3,1 %. Jedná se o začarovaný kruh chudoby. Zemědělství není nízkopříjmové jen kvůli nedostatečné infrastruktuře a zastaralým zemědělským technologiím, ale také kvůli válkám. Zemědělské plochy jsou během konfliktů devastovány, lidé ztrácejí způsob obživy a aby si zachránili životy, utíkají ze svých domovů. Migrace, potravinová bezpečnost i zemědělství jsou tedy společně propojeny.

Cíle a metodologie bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je navrhnout změnu politik k zabezpečení vyšší úrovně nutričního příjmu v Demokratické republice Kongo. Práce zkoumá vliv přílivu migrantů na úroveň změny potravinové bezpečnosti. Výzkumná otázka práce zní: Ovlivňují nově příchozí obyvatelé úroveň potravinové jistoty v zemi?

Bakalářská práce je případovou studií státu Demokratická republika Kongo a je rozdělena do tří částí – teoretická, analytická a návrhová část. V první části jsou shrnuty a vysvětleny základní pojmy přímo související s migrací, potravinovou bezpečností a dalšími demografickými a zemědělsko-ekonomickými souvislostmi. Bakalářská práce aplikuje pojetí potravinové bezpečnosti podle FAO. Teoretická část využívá metody výběrové literární rešerše a vědecký popis jednotlivých pojmů. V analytické části je provedena analýza vybraných indikátorů potravinové bezpečnosti ovlivněných mechanickým pohybem obyvatelstva, který je měřen migračním saldem. Indikátory potravinové jistoty jsou komparovány s dalšími demografickými a zemědělsko-ekonomickými souvislostmi a bezpečnostní situací v zemi a ve sledovaném období. Návrhová část obsahuje možná řešení, která lze v prostředí aplikovat a je zde využita metoda indukce a dedukce.

Při zpracování práce byla využita literatura česká, anglická i francouzská vzhledem ke konkrétnosti sledované problematiky. Cizojazyčné texty byly nejprve přeloženy. Hlavní zdroje jsou převážně z elektronických odborných textů a výročních zpráv mezinárodních organizací jako jsou WFP, FAO, OSN. Všechny použité zdroje jsou uvedeny v seznamu citací. Přímé citace v textu jsou označeny kurzívou. Použité zkratky jsou prezentovány v seznamu zkratek. Použité obrázky, grafy a tabulky jsou interpretovány v seznamu příloh. Pouze nejdůležitější z nich se nacházejí přímo v textu. Omezení práce bylo způsobeno nedostupností relevantních údajů ve zkoumaných oblastech. Upřesnění jednotlivých omezení v čase je uvedeno u každého zkoumaného objektu.

1. Literární rešerše

1.1 Migrace

Napříč lidskou historií lidé vždy migrovali do jiných částí světa. Pokoušeli se tak uniknout před válkami a násilím, přírodními katastrofami, nebo se stěhovali za lepšími vyhlídkami. V současné době žijeme v globalizovaném světě, kde se jednotlivé státy přibližují a navzájem propojují díky mezinárodnímu obchodu, komunikaci, cestování apod. Celý proces globalizace dnes přispěl k tomu, že je cestování snazší, levnější a tím i stále častější. Stěhování se stalo celosvětovým fenoménem na přelomu 20. a 21. století. Nejvíce lidí migruje ze zemí rozvojových (Less Economically Developed Countries) do rozvinutých (More Economically Developed Countries). Součástí tohoto procesu mohou být jednotlivci, rodiny i celé skupiny (Senker, 2008).

Geograf E. G. Ravenstein zavedl v roce 1880 několik zákonů migrace. Tyto zákony sloužily jako základ pro moderní teorie migrace a platí dodnes:

- většina migrantů cestuje pouze na krátké vzdálenosti
- migrující, kteří cestují na dlouhé vzdálenosti se většinou usazují ve větších městech
- k většině přesunů dochází v krocích
- lidé nejčastěji migrují z rurálních oblastí do měst
- každý z migračních proudů vytváří pohyb v opačném směru (protiproud)
- většina migrantů jsou dospělí
- větší podíl na mezinárodní migraci zaujímají mladí muži, kdežto v rámci vnitřní migrace dominují spíše ženy (National Geographic, 2005)

Podle National Geographic (2005) lze *migraci* lze definovat jako pohyb lidí přes hranice jednoho státu do druhého, s úmyslem se v tomto státu dočasně či trvale usadit. Jedná se o mechanický pohyb obyvatelstva. Migrace se objevuje v několika rovinnách: *Interkontinentální* (mezi kontinenty), *Intrakontinentální* (mezi jednotlivými zeměmi na daném kontinentu), *Inter-regionální* (v rámci jednotlivých států) a jednou z nejvýraznějších migrací je *migrace z venkova do měst*. Migrace nemusí být pouze *vnější* – stěhování mezi státy, zeměmi nebo kontinenty, ale i *vnitřní* – uvnitř regionu. S rostoucí vzdáleností mezi zdrojovou a cílovou zemí, se snižuje i schopnost pochopit

prostředí dané země. Lidé se s větší pravděpodobností usazují v místech, která jsou jim blíže a lépe je tak znají. Jak z geografického, tak kulturního hlediska.

Drbohlav (1995) například dále dělí migraci na dobrovolnou a vynucenou. *Dobrovolná migrace* odpovídá především těm případům, kdy lidé opouštějí svou zemi kvůli vzdělání, zaměstnání a dalším, často osobním důvodům. *Vynucená migrace* vyjadřuje způsob, jakým se lidé snaží vyhnout nepříznivé situaci v zemi původu – konfliktům, přírodním katastrofám a dalším nepříjemným, nebo život ohrožujícím skutečnostem. Migraci lze rozdělit například i podle délky pobytu na *stálou, dočasnou* nebo *krátkodobou*.

Smoes (2014) tvrdí, že v rámci dočasné migrace může být odliv obyvatelstva pro zemi také přínosný. A to v případě, pokud se tito lidé po získání praxe a zkušeností do země opět vrátí. Tomu je tak však jen málokdy. Tento jev se nazývá *odliv mozků*, neboli *brain drain* a právě je Kongo je typický.

Dalšími souvisejícími pojmy jsou imigrace a emigrace. *Imigrace* je pohyb osob v rámci hranic jednoho státu do druhého. Z pohledu cíle pohybu jde o přistěhování. Popisuje pohyb osob přes hranice státu či států s podobnými ekonomickými, politickými nebo náboženskými zákony do země, kde jsou tyto podmínky z určitého důvodu pro migrujícího výhodnější. *Imigrant* je člověk, který do země přichází s cílem trvalejšího pobytu.

Emigrace je formulována jako vystěhování obyvatelstva. Pokud se člověk pro emigraci rozhodne, často v tom hraje důležitou roli jeho vlastní vůle. Lidé tedy emigrují z nejrůznějších důvodů. *Emigrant* je člověk, který opouští svou zemi s cílem přestěhovat se do jiné. Zvláštním případem je stav *vyhnanství*. Je to stav, kdy tzv. „exulant“ musí opustit svou vlast kvůli politickému, rasovému či náboženskému pronásledování (National Geographic, 2005). *Uprchlík* je osoba pronásledována z rasových, náboženských nebo politických důvodů, které je znemožněno vrátit se zpět do své vlasti (National Geographic, 2005).

V kontextu DRK je určitě důležité zmínit také *vnitřně vysídlené osoby*. Podle National Geographic (2005) jde o osoby, které jsou nuceny opustit svůj rodný domov z důvodu nepříznivých podmínek – politických, sociálních, environmentálních, atd., ale zároveň neprochází přes státní hranice. Těmto lidem není možné udělit statut uprchlíka, a nejsou tak ani pod ochranou žádného jiného státu.

Souvisejícím pojmem je i *reemigrace*, neboli zpětná migrace vyjadřuje podle Drbohlava (1995) navrácení emigrantů zpět do mateřské země. Jedná se tedy o pohyb, který zahrnuje emigraci a následně pak zpětnou imigraci.

Dalším procesem je *integrace*. Při integraci dochází k začlenění migrantů a uprchlíků do společnosti. Jedná se o obousměrný proces, ve kterém by měly být respektovány jak kulturní hodnoty jak příchozích, tak i cílové země.

Repatriace je další z důležitých pojmů, které se pojí s přesunem obyvatelstva. Jedná se o proces vrácení osob zpět do vlasti po válce, nebo vrácení občanství (MVČR, 2010).

1.1.1 Měření migrace

Dle Českého statistického úřadu (2001) řadíme k základním demografickým ukazatelům, kterými můžeme změřit migrační toky následující indikátory:

Hrubá migrace je úhrn přistěhovalých (I) a úhrn vystěhovalých (E) z určité územní jednotky, zpravidla za kalendářní rok.

$$\text{Hrubá migrace} = \Sigma I + \Sigma E$$

Intenzita vnitřní migrace je brána z hlediska jednoho území mezi jednotlivými územními jednotkami. Proto se mluví o tzv. *hrubé míře migrace*, kterou vypočítáme jako celkový počet přestěhovaných ku celkovému počtu obyvatelstva sledovaného území.

Čistá migrace, kterou můžeme někdy označovat také jako *migrační saldo*, je rozdíl v počtu přistěhovalých a vystěhovalých obyvatel daného území za uvedené období. Spolu s přirozeným přírůstkem jej považujeme za základní údaj pro zkoumání bilance obyvatelstva. Rozlišujeme kladné migrační saldo (migrační přírůstek, čistá imigrace), které nastává, pokud je v regionu více přistěhovalých než vystěhovalých. A záporné migrační saldo (migrační úbytek; čistá emigrace), kdy je v regionu naopak více vystěhovalých než přistěhovalých.

$$\text{Migrační saldo} = I - E$$

1.1.2 Důvody migrace – Push a pull faktory

Lidé se stěhují z mnoha důvodů. Samozřejmě že předně zvažují příležitosti a hrozby toho, pokud zůstanou, oproti tomu, že odejdou. Stejně tak berou v potaz i vzdálenost, náklady na cestu, čas strávený na cestě, způsob dopravy a přírodní i kulturní prostředí cílové země (National Geographic, 2005). Nejedná se pouze o obyvatele rozvojových zemí, kteří migrují. Často migrují i obyvatelé rozvinutých zemí. A to především za vidinou lepšího pracovního uplatnění. Pro to jsou tito migranti běžně mladí lidé v produktivním věku.

Existují tzv. „*push factors*“ a „*pull factors*“, které v lidech podporují myšlenku migrace. Push faktory jsou faktory, které migranty nutí opustit zemi původu, jako je například potravinová nestabilita, záplavy, válka a další mimořádné události. Na druhou stranu Pull faktory jsou spíše jakési výhody, plynoucí z přestěhování do jiné země. Ať už je to například větší míra svobody a demokracie, lepší životní standard, přístup ke vzdělání nebo sociálnímu systému atp. V souhrnu se jedná o *environmentální, politické, ekonomické a kulturní faktory*. To, jak tyto skutečnosti lidé vnímají nepochybně ovlivňuje jejich zájem na tom, dostat se do daného místa. (Senker, 2008). Migrace obyvatel může tedy ovlivnit úroveň zajištění úrovně potravinové bezpečnosti ve státě. Stejně tak může být i jejím důsledkem. Tyto souvislosti budou rozebrány podrobněji v kapitole 2.2.

1.2 Potravinová bezpečnost

Měřením potravinové bezpečnosti se zabývá především Organizace pro výživu a zemědělství (dále jen FAO).

Potravinová bezpečnost je podle FAO (2015a) definována jako:

„stav, kdy všichni lidé za všech okolností mají fyzický, sociální a ekonomický přístup k dostatečnému množství bezpečných a výživných potravin, které uspokojí jejich stravovací potřeby a preference potravin pro aktivní a zdravý život.“

Společně s touto globální úrovní, rozlišujeme taktéž národní úroveň. Podle FAO (2011) je definice následující:

„potravinová bezpečnost státu je stav, ve kterém je zabezpečena výroba, obchod, přeprava a skladování potravin v množství a sortimentu, které zabezpečuje plynulé zásobování obyvatelstva.“

V případě, kdy má stát jako je například DRK nevhodné přírodní nebo bezpečnostní podmínky pro zajištění potravinové soběstačnosti, využívá importu potravin.

Určitě je dobré zmínit také význam pojmu *potravinová nestabilita* (food insecurity). Podle FAO (2014) je potravinová nestabilita definována jako:

„stav, kdy lidé nemají přístup k dostatečnému množství bezpečných a výživných potravin, potřebných pro růst a kvalitní vývoj a zdravý a aktivní život. To může být způsobeno špatnou dostupností potravin, nedostačující kupní silou, špatnou distribucí nebo využitím.“

S nedostatečným přístupem k nutričně hodnotným potravinám jsou spojeny následující pojmy:

Hlad je pocit fyzického rázu, který se dostaví při nedostatku potravy. Pro lidský organismus je dostatečný příjem energie nezbytný pro vykonávání základních mechanických funkcí – tvorba tepla, látková přeměna, činnost imunitního systému a fyzická a mentální aktivita (WFP, 2012).

Podvýživa nastane v případě, kdy člověk nepřijímá dostatek potravy nebo ji není schopen plně využít. Nejběžnější známkou, že je člověk podvyživený, je váhový úbytek. Tehdy hladovějící váží 60 % až 80 % ideální hmotnosti. Pokud člověk dlouhodobě trpí nedostatkem potravy, není schopen žít plnohodnotným životem. Ztrácí sílu a energii, potřebnou pro vykonávání běžných činností. U lidí trpících podvýživou se brzy rozvine anémie, podrážděnost, deprese, agresivita a neschopnost se soustředit, často se cítí unavení a apatičtí (MFF, 2008).

Anémie, neboli chudokrevnost, je stav sníženého množství červených krvinek – hemoglobinu. A právě pocit únavy s ním přímo souvisí. Anémie nastupuje ve chvíli, kdy je hodnota hemoglobinu nižší než je spodní hranice běžných hodnot (viz tab. č. 1). Z dlouhodobého zdravotního hlediska člověku postupně selhává metabolismus, srdce, dostavují se průjmy a nejrůznější infekce a nakonec dochází ke smrti vyhladověním (Schmidová, 2007).

Tab. 1: Hodnoty hemoglobinu v krvi před a při anémii

Pohlaví	Normální hodnoty (g/l)	Hodnoty při anémii (g/l)		
		Lehká	střední	Těžká
Muži	120 – 168	110 – 90	90 – 60	méně než 60
Ženy	135 – 175	110 – 90	90 – 60	méně než 60

Zdroj: Schmidová, 2007, vlastní zpracování

Ve vážných případech akutní podvýživy se objevují otoky břicha a postižení se dostanou pod více než 60 % své tělesné hmotnosti. Nedostatek potravin je rizikem především pro děti. Pokud jsou nedostatky výživy u dětí trvalé, přestanou růst. Stav, při kterém tělo začne spotřebovávat vlastní tkáň a dochází k úbytku na váze, je diagnostikován jako *akutní podvýživa* (Lékaři bez hranic, online). S tímto problémem se setkáváme především v rozvojových zemích. V posledních dvou letech dosáhl počet podvyživených v těchto zemích téměř 780 milionů. V Africe jich z tohoto počtu bylo celkem 232,5 milionů. Hlad a podvýživa jsou ve světě největším zdravotním rizikem, na které umírá mnohem více lidí, než například na AIDS, malárii a tuberkulózu dohromady.

Stupeň úrovně hladu u obyvatel měří *Globální index hladu* (GHI). Je složen ze tří ukazatelů – podíl osob trpících podvýživou, podíl dětí mladších 5 let, které trpí podváhou a míra úmrtnosti u dětí mladších 5 let. Stupnice úrovně hladu hodnotí státy v rozmezí 0 – 100 bodů. Přičemž nula představuje nulový hlad. Hodnoty nižší než 5 představují „nízkou“ úroveň hladu. Hodnoty od 5 do 9,9 značí „mírnou“ úroveň hladu, hodnoty od 10 do 19,9 „závažnou“ úroveň hladu, hodnoty od 20 do 29,9 jsou značeny jako „znepokojivé“ a index vyšší jak 30 je „mimořádně znepokojivý“ (MFF, 2008).

Dalším indikátorem je hloubka hladu, nebo-li *hloubka kalorického deficitu*. Podle definice FAO (1998) označuje:

„průměrné množství energie, které podvyživeným chybí, aby si při mírném fyzickém zatížení mohli zachovat svou tělesnou hodnotu.“

Dále podle Jeníčka (2010), čím větších hodnot tento indikátor dosahuje, tím více se zvyšuje náchylnost obyvatel k nemocím spojených s výživou. Tento indikátor najdeme v jednom z pilířů potravinové bezpečnosti, kterými se zabývá následující kapitola.

Potřebné množství energie zajišťuje *energetická hodnota potravin*. Ta určuje, jaké množství energie/tepla získá tělo při strávení látek obsažených v potravine. Energetická hodnota se vyjadřuje v joulech nebo v kaloriích. U potravin hovoříme o kilokaloriích. Světová zdravotnická organizace (WHO) však doporučuje při nutričním značení potravin používání kilojoulů (kJ). Ačkoli ve většině států převažuje používání kilokalorií (kcal). Převodní vztah mezi nimi je $1 \text{ kcal} = 4,2 \text{ kJ}$. Energetická hodnota je uvedena na 100 g potravin. Doporučený příjem energie obsažené v potravinách je pro dospělého muže 10 000 kJ/den, pro ženy 8 000 kJ/den. Užití těchto energetických hodnot je důležité při prevenci a léčbě podvýživy v rozvojových zemích (Společnost pro výživu, 2015).

1.2.1 Pilíře potravinové bezpečnosti

Fyzický a ekonomický přístup k potravinám v každém státě hodnotí jednotlivé *pilíře potravinové bezpečnosti*. V každém z nich nalezneme několik indikátorů, které na konkrétních případech umožňují lépe zachytit jednotlivé aspekty potravinové bezpečnosti. Podle FAO (2016) od roku 1996 Světový potravinový program (dále jen WFP) definuje čtyři pilíře, které umožňují mezinárodní srovnávání mezi jednotlivými regiony. Tyto pilíře, nebo-li dimenze potravinové bezpečnosti, dělíme na dostupnost, přístup využití a stabilitu. Každý z těchto pilířů nám umožní lépe nahlédnout do vývoje úrovně potravinové bezpečnosti Konžské demokratické republiky, který blíže popisuje kapitola 2.2.

Prvním pilířem je *dostupnost potravin* (food availability). Jedná se o rozměr, který je chápán jako dostatek potravin odpovídající kvality zajištěné prostřednictvím domácí produkce, popřípadě importu. Do této dimenze řadíme také potravinovou pomoc. Mezi jednotlivé indikátory patří: průměrný dietetický příjem, průměrná hodnota produkce potravin, podíl energetického příjmu z okopanin a z obilovin, průměrný příjem bílkovin a průměrný příjem bílkovin živočišného původu.

Do druhého pilíře řadíme *fyzický a ekonomický přístup k potravinám* (food access). Jde o přístup jednotlivce k adekvátním zdrojům důležitých pro život. Ekonomickým přístupem je vymezen příjmem obyvatel nebo cenou potravin v zemi. Fyzickým přístupem je míněna především úroveň infrastruktury, která je důležitá při obchodování mezi regiony a zásobování a patří sem: hustotu železniční sítě, hustota

silnic a zpevněných cest, HDP na obyvatele, míra podvýživy, podíl výdajů chudých obyvatel na potraviny, hloubka potravinového deficitu a míra potravinového nedostatku.

Třetí pilíř popisuje *využití potravin* (food utilization), které je rozděleno do dvou skupin. V první z nich je využití adekvátní stravy spojené s přístupem k čisté vodě, sanitačními zařízeními a zdravotní péčí. To vše ovlivňuje zdravotní stav populace a zároveň takzvanou nutriční „pohodu“, která má vliv na vstřebávání živin z potravy. Například velké vzdálenosti pro vodu, které nejčastěji zdolávají ženy, je vyčerpávající a ženám pak nezbyvá dostatek energie pro jiné důležité činnosti. Druhá skupina se zaměřuje na zdravotní důsledky způsobené špatným vstřebáváním živin z potravy a patří sem: míra chudokrevnosti mezi těhotnými ženami, míra chudokrevnosti u dětí do 5 let, míra nedostatku vitamínu A, podíl podvyživených dospělých, podíl zakrnělých dětí do 5 let, podíl podvyživených dětí do 5 let a podíl dětí ve věku 6 - 12 let s nedostatečným příjmem jódu.

Čtvrtý z pilířů se zabývá problematikou *stability přístupu* (stability of access). Chceme-li dosáhnout potravinové bezpečnosti, musí mít obyvatelstvo, domácnost nebo jedinec vždy přístup k vhodným potravinám. Tím jsou míněny například klimatické nebo ekonomické krize, či sezonní nedostatek potravin. Narušení politické rovnováhy má samozřejmě vliv na trh a má negativní dopad na potravinovou suverenitu státu. Do této oblasti řadíme několik indikátorů, kterými se stabilita dá měřit: poměr závislosti na dovozu obilnin, procento zavlažované půdy, hodnota dovozu potravin na celkovém vývozu zboží, politická stabilita a absence násilí, národní volatilita cen potravin, variabilita produkce potravin a variabilita v nabídce potravin.

Blíže o každém z indikátorů se dočteme v tabulce č. 2.

Tyto čtyři pilíře tvoří jeden komplexní index FIMI (Food insecurity multidimensional index). FIMI slouží k informování a k porovnávání změn v jednotlivých zemích světa. Aby byla potravinová bezpečnost zajištěna, musí být splněny všechny čtyři dimenze současně (FAO, 2014 a FAO, 2006).

Potravinová jistota domácností poskytuje přehled o rozsahu a geografickém rozložení potravinové jistoty na úrovni domácností a jedinců. Tento obraz poskytuje Komplexní analýza potravinové bezpečnosti a zabezpečení (dále jen CFSVA). Skládá se ze tří indikátorů: Úroveň spotřeby potravin, Index bohatství a CSI Index (viz tab. č. 3).

Tab. 3: Indikátory potravinové jistoty domácností

Úroveň spotřeby potravin (Food consumption score)	Zkoumá rozmanitost stravy a její výživnost a četnost spotřeby. Domácnosti jsou rozděleny do tří skupin - špatná, na hranici, přijatelná spotřeba potravin.
Index bohatství (Wealth index)	Založen na vlastnictví a úrovni bydlení.
CSI Index (Coping strategy index)	Zkoumá v jak se domácnosti chovají při nedostatku potravin. Čím vyšší je, v tím těžší situaci se domácnosti ocitají.

Zdroj: CFSVA, 2014, vlastní zpracování

Kombinací těchto tří indikátorů můžeme konžské domácnosti dále rozdělit do třech úrovní potravinové nejistoty: domácnosti trpící vážným a mírným nedostatkem potravin a ty, které jsou potravinově zabezpečené. O tom blíže pojednává druhý odstavec kapitoly 2.2.

Tab. 4: Jednotlivé úrovně zajištění potravinové jistoty domácností

Vážný nedostatek potravin	Jedná se o domácnosti, které mají špatnou nebo hraniční úroveň spotřeby s nejnižším indexem bohatství a s nejzávažnějším CSI.
Mírný nedostatek potravin	Zbývající domácnosti s hraniční úrovní spotřeby a domácnosti s přijatelnou úrovní spotřeby ale s nejzávažnějším CSI.
Potravinově zabezpečení	Zahrnuje domácnosti s přijatelnou spotřebou potravin.

Zdroj: CFSVA, 2014, vlastní zpracování

1.3 Demografie

Demografie se zabývá studiem demo-sociálních systémů. Zkoumá tedy jevy a procesy související s reprodukcí obyvatelstva. Některé demografické jevy mohou bez pochyby ovlivnit i úroveň potravinové bezpečnosti v zemi. Ať už je to dříve zmiňovaná migrace obyvatel, urbanizace, nebo přirozený pohyb obyvatel, do kterého řadíme populační růst. Na každém z těchto jevů lze potravinovou bezpečnost změřit. Pro to je částečná demografická analýza (blíže popsána v kapitole 2.3.) pro tuto práci také důležitá.

1.3.1 Struktura obyvatelstva

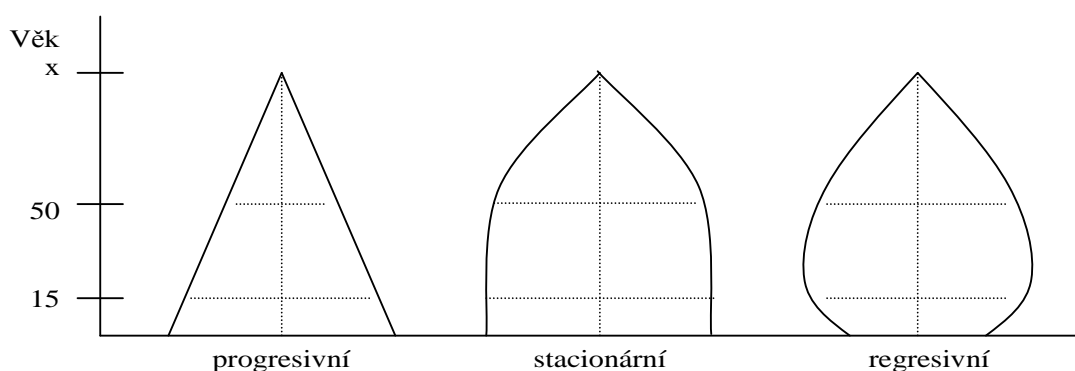
Nejpoužívanějším a nejpřehlednějším způsobem interpretace věkové struktury a zároveň struktury obyvatelstva podle pohlaví je *věková pyramida*. Věková pyramida umožňuje porovnávat obyvatele různých území, nebo vývoj jedné populace v různých časových úsecích. Součástí pyramidy jsou dva vertikální histogramy početnosti mužů (vlevo) a žen (vpravo). Rozlišujeme celkem tři základní tvary, které může populační pyramida nabýt: progresivní, stacionární a regresivní.

Věková pyramida progresivního tvaru značí relativně vysoký podíl mladého obyvatelstva, zejména dětí, které významně převyšuje obyvatele v postreprodukčním věku. V grafickém znázornění má tato pyramida širokou základnu a populace země obecně roste.

Stacionární typ věkové pyramidy značí stejnou početnost ve všech věkových kategoriích, stejnou početnost zemřelých a narozených. Obyvatelstvo početně neroste.

Regresivní typ má zúženou základnu. To je způsobené nízkými počty nově narozených, kteří nenahrazují obyvatelstvo v reprodukčním věku a velikost populace se tak dlouhodobě snižuje (Scholzová, 1996).

Obr. 1: Jednotlivé typy věkové pyramidy

Zdroj: Scholzová, 1996

1.3.2 Urbanizace

S vnitřní migrací souvisí urbanizace. *Urbanizace* je geograficko-sociální ukazatel. Je charakteristická cílenou koncentrací obyvatelstva do měst. Do měst lidé přicházejí za vidinou lepšího života, lepšího pracovního uplatnění, lepšímu přístupu ke zdravotní péči a službám. Následkem tohoto procesu je růst a rozvoj měst (Maryáš a Vystoupil, 2006). V městských oblastech je pak výraznější problém se znečištěním vod a kanalizací. Díky trendu urbanizace se snižuje podíl lidí žijících a na vesnicích a s nimi mizí i lokální přítomnost zemědělství.

Úroveň urbanizace měří míra urbanizace. *Míra urbanizace* určuje podíl obyvatel žijící ve městech, na celkovém počtu obyvatel. Tento jev úzce koreluje s úrovní rozvoje země a souvisí s koncentrací ekonomických aktivit ze sektoru průmyslu a služeb v centrech. Úroveň rozvoje a koncentrace těchto aktivit má vliv na hladinu potravinové bezpečnosti ve městech. V méně rozvinutých zemích stále najdeme většinu obyvatel žijící na venkově (Harmáček, 2013). Stejně tak je tomu i v případě DRK.

1.4 Zemědělství

Zemědělský rozvoj je jedním z nejsilnějších nástrojů jak ukončit extrémní chudobu a jak zajistit potravinovou bezpečnost země.

Zemědělství se dělí na tradiční a moderní. *Tradiční zemědělství* slouží především jako zdroj obživy. Malí farmáři používají primitivní zařízení jako jsou motyky a konve

na zalévání. Komerční zemědělská výroba je omezená. *Moderní zemědělství* zastupuje jen několik málo velkých zemědělských podniků, které využívají novodobé výrobní postupy. Zaměřují se především na intenzivní pěstování plodin určených primárně na export. Při tomto typu hospodaření vznikají tzv. *plantáže*. Ve snaze vyrovnat se s nedostatkem potravin, vznikají na územích zemědělsko-průmyslové parky (Export.gov., 2016).

1.4.1 Obchodní bilance potravin a zemědělských produktů

Beránek (2013) tvrdí, že obchodní bilance představuje množství zboží a služeb (v našem případě potravin a zemědělských produktů), se kterým bylo v určitém období obchodováno. Jde o rozdíl mezi vývozem (Ex) a dovozem (Im) dané komodity. V případě, že je dovoz větší než vývoz, jedná se o pasivní obchodní bilanci. Pokud je tomu naopak, saldo obchodní bilance je příznivé. Obchodní bilance je součástí běžného účtu platební bilance dané země. Saldo obchodní bilance vypočítáme podle vzorce:

$$\text{Saldo obchodní bilance} = \text{Ex} - \text{Im}$$

1.4.2 Index hrubé zemědělské produkce a potravin

Podle definice FAO hrubý index produkce na osobu představuje hrubé indexy produkce na základě počtu obyvatel. Všechny indexy jsou váženým průměrem mezinárodních cen komodit ve vybraných letech a sčítány pro každý rok. Pro získání indexu je agregát pro daný rok vydělený průměrným agregátem pro základní období a poté vydělen počtem obyvatel. Indexy jsou počítány z údajů o produkci prezentovaných v kalendářním roce. Do indexu potravinové produkce zahrnuje potravinářské plodiny, které se považují za jedlé a které obsahují živiny. Káva a čaj jsou vyloučeny, protože i když jsou jedlé, nemají požadovanou nutriční hodnotu.

2. Analytická část

Analytická část bakalářské práce se zabývá analýzou a studiem vlivu migračních trendů na úroveň zajištění potravinové bezpečnosti prostřednictvím vybraných ukazatelů blíže definovaných v teoretické části. Pro práci byly zvoleny tři hlavní roviny, které se vzájemně ovlivňují a propojují. Každé z těchto rovin je věnována samostatná podkapitola analyzující vývoj ukazatelů v období od roku 1990 do současnosti. Následující kapitola se věnuje základní charakteristice v oblasti migrační politiky a uvedením do migrační problematiky země. V podkapitolách je pak sledován migrační trend. Druhá kapitola v úvodu popisuje současný stav úrovně potravinové bezpečnosti a dalších podkapitolách jsou již analyzovány vybrané ukazatele s cílem objasnit vliv migrace na jejich vývoj. Třetí kapitola analytické části věnuje pozornost demografickému vývoji a trendům, stejně tak i vývoji a pozici zemědělství v zajištění potravinové bezpečnosti Konga.

2.1 Charakteristika regionu v oblasti migrační politiky

Migrace obyvatelstva je v zemi dokumentována s nižší mírou přesnosti. Generální ředitelství pro migraci (La Direction Générale de Migration) v DRK je hlavním zdrojem dat o přistěhovalých a vystěhovalých. Tyto informace jsou dokumentovány ve zprávách Ministerstva vnitra, které nejsou veřejně přístupné. Dostupné statistické údaje pocházejí od Světové banky a OSN a jsou proto neúplné (Ngoie et al., 2009).

Proces migrace v zemi začal společně se získáním nezávislosti na začátku 60. let 19. století. K roku 1960 se pojí i tzv. „Rok Afriky“, kdy získala nezávislost i velká část dalších afrických zemí. (Vause et al., 2015). Stejně tak se DRK osvobodilo od vlivu Belgie.

2.1.1 Bezpečnostní kontext

S pohybem obyvatel nepochybně souvisí bezpečnostní situace v zemi. Lidé do DRK v minulosti utíkali jako do jedné z relativně bezpečnostně stabilních zemí.

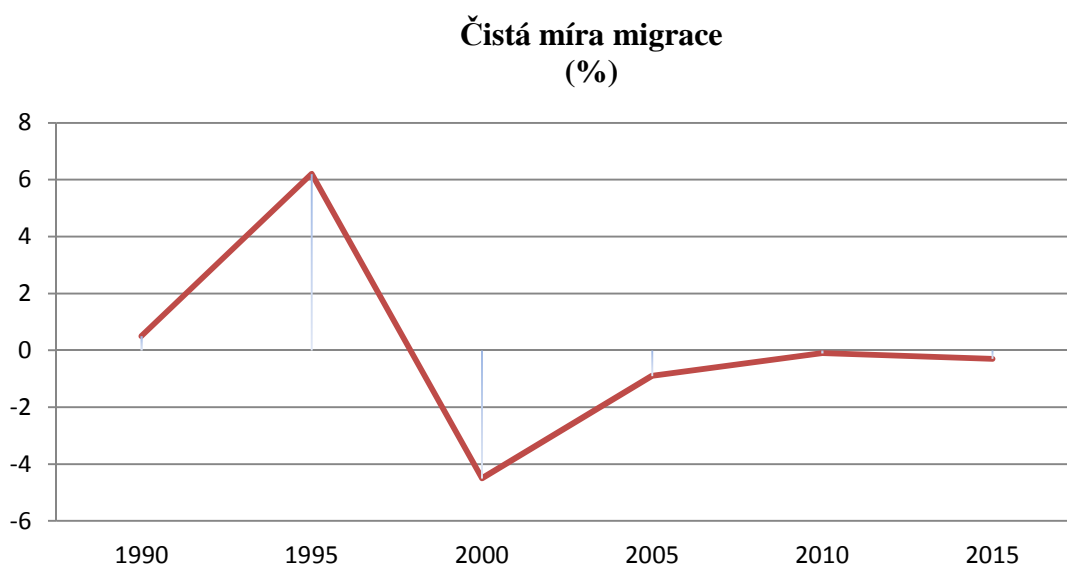
Aktuálně jsou však špatná ekonomická situace a válka příčinou silného vnitřního i mezinárodního mobilitu (Ngoie, 2009).

Se získáním nezávislosti došlo k určitým separatistickým tendencím mezi konžským a belgickým obyvatelstvem. Belgičané se byli nuceni přesídlovat v rámci státu a později vše vyústilo v jejich masovou emigraci. Navzdory násilí a politickým nepokojům přichází do čela země prezident Joseph Mobutu (Flahaux et al., 2016). Rostoucí nespokojenost s jeho dosavadním režimem vedla k protestům v hlavním městě Kinshase. V roce 1994 propukla v sousední Rwandě genocida. Mnoho lidí, kteří odtud prchali, utíkali v následujících letech právě do DRK (viz. tabulka č. 5) Mezi těmi, kterým se podařilo uprchnout byla část rwandských Hutuů, kteří ve své válce pokračovali odtud a docházelo tak k útokům na jejich konžské tábory. V této nestabilitě byla rozpoutána ozbrojená kampaň za svržení prezidenta Mobutu, která je nazývána jako I. Konžská válka (1996 – 1997). Roku 1998 vypuklo další povstání za svržení Laurenta-Désiré Kabila, který byl iniciátorem tažení proti prezidentovi M. Povstání je označováno za II. Konžskou válku, která trvala až do roku 2003 (IDMC, 2016). Roku 2004 vyústili tyto separatistické tendence v další vleklé boje především v oblasti Jižního a Severního Kivu. Tyto místní nepokoje nepochybně vedou k tomu, že lidé právě odtud nejvíce prchají. O problematice vnitřně vysídlených osob pojednává kapitola 2.2., osmí odstavec.

2.2 Migrační toky

Čistá míra migrace Konžské demokratické republiky je podle grafu č. 1 v roce 1995 vůbec nejvyšší. To proto, že přibližně do této doby byla bezpečnostní situace v zemi relativně stabilní. K dosáhnutí vrcholu 6 % dopomohla genocida ve Rwandě. Od roku 1998 je míra migrace v záporných hodnotách. To znamená, že od tohoto roku ze země lidé spíše utíkají, než by se do ní hromadně stěhovali. Celý pokles je vyvolaný politickou nestabilitou a boji na území DRK. Vůbec nejnižší hodnoty (-4,3%) je dosaženo v roce 2000. Od tohoto roku čistá míra migrace mírně stoupá.

Graf 1: Vývoj čisté míry migrace v letech 1990 - 2015

Zdroj: OSN, 2015, vlastní zpracování

2.2.1 Emigrace

Emigrace je cílena zejména do sousedních zemí jakými jsou Angola, Burundi, Středoafriická republika, republika Kongo, Rwanda, Jižní Súdán, Tanzanie, Uganda a Zambie. Neúplné výstupy sčítání lidu v cílových zemích z posledních let, znemožňují přesnější vyhodnocení konžské migrace a její měnící se vzory. Údaje Odboru OSN pro ekonomické a sociální otázky (dále jen UN DESA) ukazují významný nárůst migrujících za posledních 25 let. V roce 1990 se odhaduje až nad 300 tisíc konžských emigrantů a uprchlíků, kteří našli útočiště v jednom z devíti sousedních zemí. Tento počet představuje zhruba $\frac{3}{4}$ všech migrantů z DR Konga (viz. tab. 5). Z tabulky je také vidět, že jejich počet se do roku 2000 více než zdvojnásobil na zhruba 700 tisíc. S koncem občanské války a s příchodem hospodářského rozvoje v Angole roste i počet konžských emigrantů, kteří míří právě do Angoly. Počet migrujících do Angoly k roku 2000 je více než 17 tisíc. Do poloviny roku 2015, vzrostl počet emigrantů na více než 1 milion. Nárůst může být způsoben jak špatnou bezpečností, tak ekonomickou situací v zemi (Schoumaker et al., 2010). Nejvíce konžských obyvatel prchá do sousedního Ugandy. Dále do Rwandy a Konga.

2.2.2 *Imigrace*

Příliv nově příchozích není tak výrazný. Z grafu č. 1 je patrné, že nejvíce lidí do země přišlo v roce 1995. Šlo o téměř 2 miliony obyvatel. Tento nárůst je způsobený zejména migrujícími Rwandány. Roční míra růstu imigrace zažila naopak prudký pokles s rychlostí -22,7 % hned po tomto roce. A to mezi lety 1995 – 2000. V roce 2000 OSN eviduje jen 600 tisíc lidí, kteří do země toho roku přišli. Po klíčové roce 2005 lze zaznamenat rostoucí trend a lidé ze země nepřichají v takovém množství. Pohyb obyvatel fluktuuje v reakci na krizi. Okolnostem se blíže věnuje následující odstavec.

Podle nejnovějších údajů UN DESA s poklesem nově příchozích souvisí ukončení občanské války v Angole v březnu roku 2002 a celková stabilizace bezpečnostních poměrů ve většině sousedních států. Lidé tedy z DRK odcházejí právě sem. Po válce DRK umožnila repatriaci angolských uprchlíků zpět do vlasti. Angola však stále zůstává hlavní zemí původu většiny imigrantů v Konžské demokratické republice s přibližně 185 tisíci osob v roce 2015 (viz tab. č. 6).

Druhou zemí je Jižní Súdán, ze kterého do země přišlo přes 118 tisíc lidí. Z tab. č. 6 je patrné, že v roce 2015 však došlo k výraznému snížení imigrantů na necelých 9 tisíc. To má za následek zlepšení bezpečnostní situace jak v Jižním Súdánu, tak v sousedním Súdánu, ke které značně dopomohly operace UNHCR (Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky). Mírové operace zde probíhaly každoročně od roku 2010.

Na třetím místě je Rwanda. Po vypuknutí genocidy v roce 1994 do DRK přišlo 1,2 milionu rwandských uprchlíků. V roce 2015 bylo zaznamenáno už jen 97 tisíc uprchlíků. Podle UNHCR přibližně 250 tisíc rwandských uprchlíků stále žije na území DRK, kteří mívají nejčastěji do Severního Kivu. Ti, kteří i po skončení genocidy v Kongu zůstali, zásadně ovlivnili podobu politické, hospodářské a sociální situace v regionu. Tyto rozličné etnické komunity a jejich nepřátelství později vyústilo v násilné národní události (Ngoie et al., 2010).

Také díky konfliktu ve Středoafričské republice roste počet nově příchozích. Z nedávných průzkumů UN DESA (2015) je to více než 73 tisíc lidí, z Burundi kolem 25 tisíc (Flahaux, 2016). A ačkoli celkový příliv imigrantů do země má klesající tendenci, u zemí jako Rwanda, Burundi se počet migrujících například zvyšuje.

Z doplňujících údajů o migrantech v tab. č. 7 je evidentní, že největší podíl migrantů tvoří ženy. V tomto případě se tedy nepotvrzuje jeden ze zákonů geografa E. G. Ravensteina (v 1. kapitole, 2. odstavec), který tvrdí, že nejvíce migrujících jsou

muži. Ze snižujícího se počtu přistěhovalých, je evidentní, že počet lidí, kteří do země přišli, nijak výrazně neovlivnil celkový počet obyvatel DRK, který se každým rokem zvyšuje. A to nezávisle na nich.

2.2.3 Vnitřně vysídlené osoby a pohyb uvnitř regionu

Konžská demokratická republika patří mezi země s největším počtem vnitřně vysídlených osob (dále jen IDP's) v Africe. V roce 1996 byl odhad vnitřně vysídlených osob přes 400 tisíc lidí. Po vypuknutí druhé „osvobozené války“ (1998-2001) odhad vzrostl na 2 miliony osob v roce 2001. O rok později však tento počet vzrostl na 2,7 milionu obyvatel. Vrcholu bylo dosaženo v roce 2008, kdy počet IDP's vystoupal až na 3,8 milionu lidí. Podle tabulky č. 8 nejvíce lidí ztratilo své domovy ve východních, severovýchodních a jihovýchodních provinciích – Severní Kivu, Orientale, Katanga, kde mezi sebou stále válčí kmeny Lendu a Hema (Ngoie et al., 2009). Přestože se v Severním Kivu neustále bojuje, je to právě Severní Kivu, do kterého v letech 1996 – 997 migrovalo nejvíce lidí. A je tomu tak i v současnosti. Oblast Kivu je bohatá na minerály a je to právě jejich nelegální těžba, kvůli které lidé do Kivu přicházejí. (Couldrey a Herson, 2010) Podle mapy na obrázku č. 2 dále nejvíce uprchlíků mířilo do provincie Orientale, Equateur a Maniema. Tento trend se však s postupem času mění. V provincii Orientale v roce 2001 propukly opětovné boje a počet IDP's byl vyšší než 600 tisíc. Podrobněji jej bude zkoumat kapitola 2.4. (druhý odstavec). K březnu roku 2015 podle odhadů Internal Displacement Monitoring Center počet klesl opět k 2,8 mil.

2.3 Potravinová bezpečnost

Demokratická republika Kongo podlehla vlivu dlouholetých válek a politických a ekonomických problémů. A i nadále se potýká s obrovskou humanitární krizí. Odhaduje se, že až 70 % obyvatel trpí nedostatkem potravin a každé čtvrté dítě trpí podvýživou. Podle Mezinárodního institutu pro výzkum potravinové politiky, je DR Kongo jednou ze čtyř zemí na světě, kde je potravinová situace popisována jako mimořádně alarmující. Dle posledních dostupných průzkumů z roku 2009 dosáhl

globální index hladu v zemi 39,1 %. A DRK tak měla vůbec nejvyšší index hladu ze všech zemí na světě.

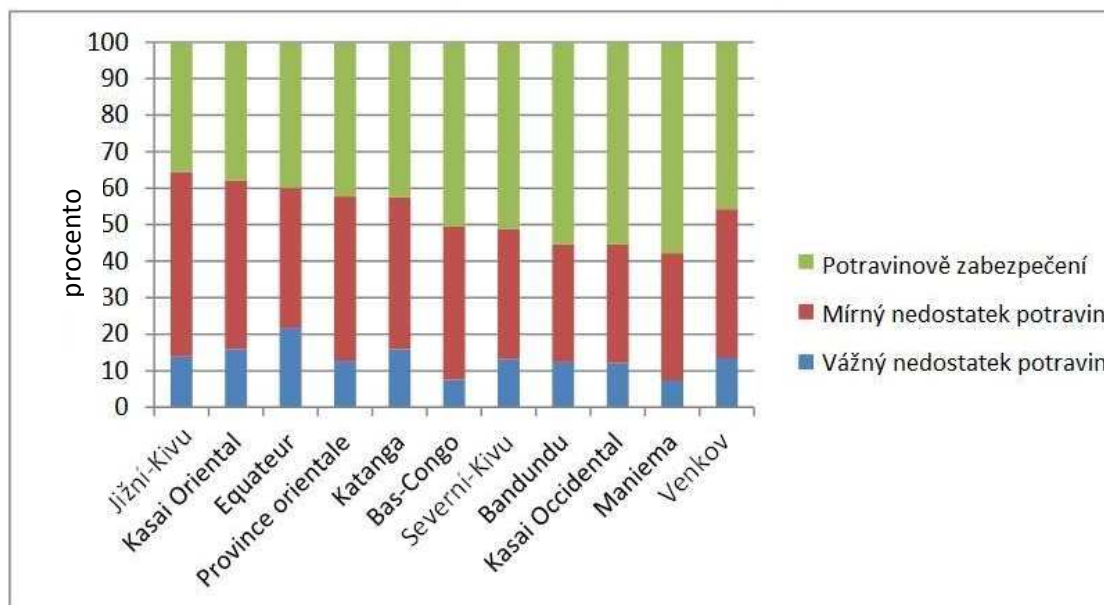
Příčinou vysoké úrovně potravinové nejistoty je přesun obyvatelstva spojený právě s nedostatečným přístupem k základním sociálním službám, jako jsou voda a zdravotnictví. Důvodem vnitřní migrace je také nízká produktivita zemědělství a jak už bylo zmíněno dříve – násilné konflikty (především na východě země) (D’Haese et al., 2013). Lidé migrují z jednoho místa země na druhé a zoufale se snaží uniknout před domácími ozbrojenými složkami. V těchto oblastech stále dochází ke znásilňování, únosům, rabování zboží, potravin a plodin. Všechno to bezpodmínečně ohrožuje jak fyzickou bezpečnost, tak i potravinovou bezpečnost celých komunit (Jeníček et al., 2015).

V následujících podkapitolách 2.3.3 až 2.3.6. je zhodnocena situace a vývoj úrovně zajištění potravinové bezpečnosti v DRK v rámci každého z pilířů vždy na dvou vybraných indikátorech.

2.3.1 Geografické rozložení potravinové jistoty domácností DRK

Největší podíl domácností, které trpí vážným nebo mírným nedostatkem potravin je v Jižním Kivu. Jedná se přibližně o 64 % domácností (viz graf č. 2). A to už od roku 1994, kdy v oblasti vypukl ozbrojený konflikt. Tento stav přímo odráží fakt, že právě v této oblasti jsou boje nejintenzivnější. Jižní i Severní Kivu jsou bohaté na minerály a nerosty, které ozbrojené jednotky nelegálně těží a výnosy z těžby pak investují do zbrojního průmyslu. Kvůli vleklým bojům zde byla zničena infrastruktura (silnice, mosty, zdravotnická zařízení). Po Jižním Kivu je vážný nedostatek potravin v provincii Orientale. Zde najdeme nejvíce vnitřně vysídlených lidí (D’Haese et al., 2013). V provincii Equateur žije vůbec nejvíce lidí, kteří trpí vážným nedostatkem potravin (WFP, 2012). Podle D’Haese a kol. (2013) je to proto, že v této oblasti žije velké množství venkovského obyvatelstva a s masivním přílivem uprchlíků se situace zde ještě více zhoršila. Například Severní Kivu, kde Naopak v oblasti Maniema je 68 % domácností potravinově zabezpečených. Podle posledního Multiple Indicator Cluster Survey (dále jen MICS) z roku 2010 v hlavním městě Kinshasa najdeme například jen okolo 10 % domácností, které sužuje nedostatek potravin. Národní průměr je 54 %, což je stále více jak polovina obyvatelstva.

Graf 2: Poměr zajištění potravinové bezpečnosti mezi jednotlivými provinciemi v roce 2010

Zdroj: CFSVA, 2014

2.3.2 Situace na venkově a ve městech

Situace ve venkovských oblastech a oblastech postižených válkou je samozřejmě horší. Právě odtud lidé často odcházejí, vzdávají se tak svých domovů a živobytí a hledají nejbližší vhodný region, kde by mohli začít znovu (D’Haese et al., 2013). Podle dat v tab. č. 9 z průzkumu MICS uskutečněného roku 2010 je zřejmé, že míra potravinové nejistoty je ve venkovských oblastech horší (39%), než ve městech (19%). Pro Kongo je totiž typické, že lidé žijící na vesnicích a ve městech mají velice rozdílné příjmy. To jde ruku v ruce s vysokou nezaměstnaností v rurálních oblastech. Do jakých konkrétních oblastí lidé nejčastěji migrují pojednává kapitola 2.4., ve druhém odstavci.

Tab. 9 : Procento zajištění potravinové bezpečnosti ve městech a venkovských oblastech podle MICS v roce 2010

	Vážný nedostatek potravin	Hraniční nedostatek potravin	Relativně potravinově zabezpečení
Města	5,7	13,2	81,1
Venkov	14,2	24,7	61,1

Zdroj: MICS, 2010, vlastní zpracování

2.3.3 Dostupnost potravin

Dostupnost potravin zachycuje nejen množství, ale také kvalitu a rozmanitost potravin. Mezi ukazatele hodnotící dostupnost patří mimo jiné i podíl kalorií pocházejících ze spotřeby obilovin, kořenů hlíz a zvířecích zdrojů. Tato konkrétní data nejsou k dispozici, pro to byl jako obdoba zvolen přehled spotřeby daných potravin.

2.3.3.1 Spotřeba potravin

V průběhu let se v zemi spotřeba snižuje. V letech 2001 – 2007 je spotřeba potravin v DRK odhadována na 544 kcal (os/den). Pro srovnání, například v Jihoafrické republice je tato denní spotřeba cca 2 930 kcal (Chauvin et al., 2012).

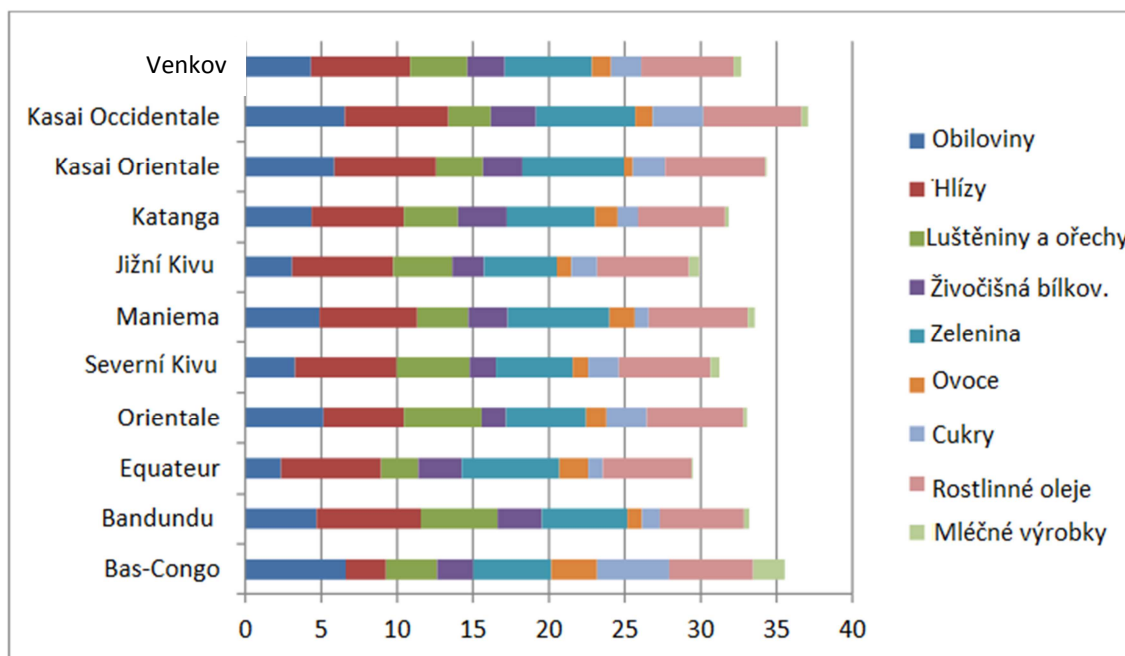
Rozmanitost stravy je v analýze bezpečnosti potravin CFSVA (2014) měřena počtem různých druhů potravin v zastoupení celých skupin potravin a četností jejich spotřeby obyvateli (dny/týden). Jde o standardní metodiku Světového potravinového programu, který provedl v roce 2011 – 2012 výzkum frekvence spotřeby vybraných potravin. Graf č. 3 níže ukazuje jak často lidé konzumují potraviny jako jsou obiloviny, hlízy, luštěniny a ořechy, živočišné bílkoviny, ovoce, zeleninu, ryby / mořské plody, drůbež, ostatní maso, vejce, ořechy, zeleninu, ovoce, rostlinné oleje, sacharidy a mléčné výrobky.

Průměrná spotřeba hlíz, ze kterých je nejdůležitější položkou kasava, se pohybuje okolo 6,5 dní v týdnu. Kasava je hlavní potravinou konžských obyvatel. V konžských domácnostech je konzumována každý den. Zelenina je druhou nejčastější složkou stravy a její konzumace připadá na 5,7 dní v týdnu. Obiloviny a kukuřice jsou na třetím místě s 4,3 dny. Luštěniny a ořechy jsou spotřebovány 3,8 dny v týdnu. Živočišné bílkoviny včetně živočišných produktů, jako jsou například vejce, konzumují 2,5 dny v týdnu. Spotřeba rostlinných olejů je vysoká (6,1 dní), zatímco ovoce a mléčné výrobky se v domácnostech objevují nejméně (1,3 a 0,5 dne v týdnu).

Z grafu je zřejmé, že frekvence příjmu potravin se liší podle jednotlivých krajů. Lidé žijící v Severním a Jižním Kivu a v provincii Equateur jedí obiloviny méně než je národní průměr. Jde právě o oblasti, které válka postihla nejvíce. Kasava je konzumována téměř sedm dní v týdnu ve všech provinciích s výjimkou Bas – Kongo (2,7 dny) a Province Orientale (5,3 dní). Spotřeba luštěnin a ořechů jsou nad celostátním průměrem pouze ve třech provinciích: Bandundu (5,1 dní), Orientale (5,1 dní) a Severní Kivu (4,8 dní). Žádný významný rozdíl nefiguruje ve spotřebě ryb jakožto důležitého zdroje živočišných bílkovin. Totéž platí pro zeleninu (zdroj

vitamínů) Mléčné výrobky jsou konzumovány nad průměrem pouze v Bas – Kongu (2,1 dny v týdnu). Rozmanitost potravinového příjmu úzce koreluje s příjmy domácností.

Graf 3: Spotřeba jednotlivých skupin potravin v jednotlivých provinciích (ve dnech)

Zdroj: CFSVA, 2014

2.3.3.2 Příjem bílkovin

Jedním ze dvou indikátorů, které zkoumají úroveň potravinové bezpečnosti v rovině dostupnosti potravin je průměrný příjem bílkovin. DRK má nejnižší úroveň příjmu bílkovin v celé Subsaharské Africe – průměrně 32,40 (g/os/den). Může za to především dlouhé období občanských válek, které znemožňuje lidem přístup k potřebnému množství bílkovin (Chauvin et al., 2012).

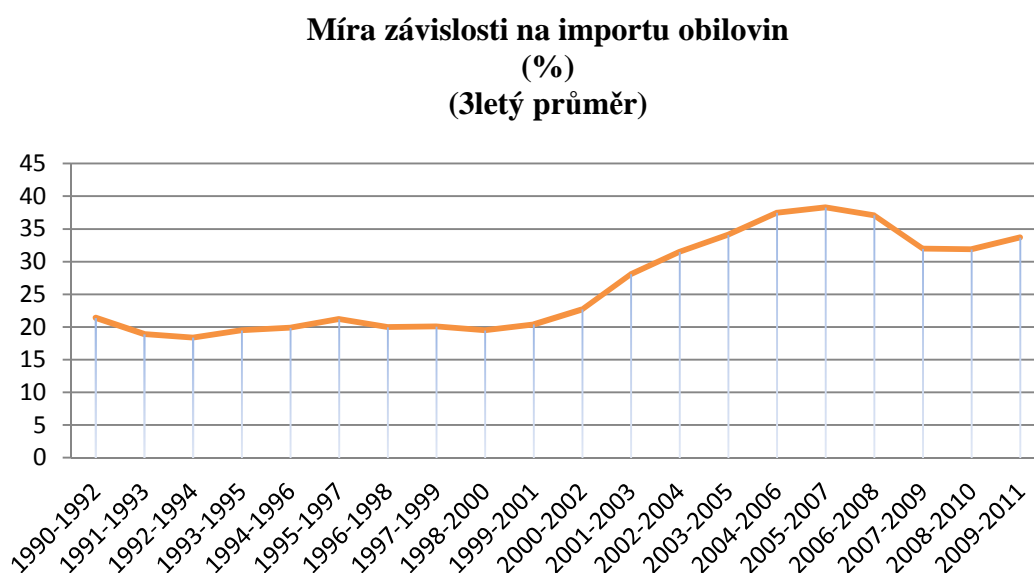
2.3.4 Stabilita přístupu

Dimenze stability je rozdělena do dvou skupin. První skupina zahrnuje faktory měřící riziko zajištění potravin, jako je například míra závislosti na importu obilovin nebo hodnota dovezených potravin v podílu na celkovém obchodu. Druhá skupina se zaměřuje na výskyt šoků, jako je domácí volatilita potravin nebo politická nestabilita. Následující kapitola se zabývá hodnocením skupiny první (FAO, 2014).

2.3.4.1 Míra závislosti na importu obilovin

Míra závislosti na importu obilovin udává, kolik ze zásob domácích potravin z obilovin bylo dovezeno a kolik pochází z vlastní produkce. Pozitivní hodnoty naznačují, že země je čistým dovozcem obilovin. Nejnižších hodnot závislosti dosáhla v letech 1992-1994. Od roku 1994 se míra závislosti mírně zvedla asi o 2 %. Nárůst může být způsoben přílivem imigrantů do země. Nicméně mnohem významněji roste míra závislosti od roku 2002. V roce 2002 roste současně import zemědělských komodit i import potravin. K tomuto nárůstu blíže v prvním odstavce podkapitole 2.4.2.5. Po roce 2008 se míra závislosti pozvolna snižuje a v současnosti je přibližně 34%. Podle Missera (2012) je očekáván nárůst závislosti opět na 40 % k roku 2025.

Graf 4: Vývoj míry závislosti na importu obilovin v letech 1990 - 2010

Zdroj: FAOSTAT, 2015, vlastní zpracování

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat jsou hodnoty míry závislosti na importu zobrazeny pouze do roku 2010

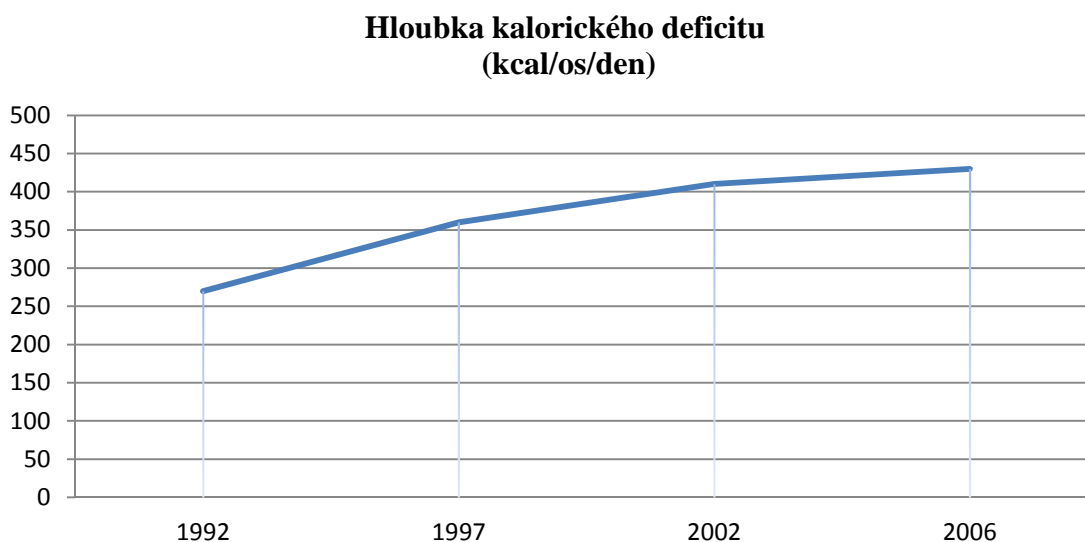
2.3.5 Přístup k potravinám

Přístupový rozměr zahrnuje ukazatele fyzického přístupu a infrastruktury. Tato kapitola se zaměřuje na dva ukazatele – hloubku kalorického deficitu a výskyt podvýživy.

2.3.5.1 Hloubka kalorického deficitu

Z grafu č. 5 lze vypožorovat, že hloubka kalorického deficitu v zemi se průběžně stupňuje. Roste již od roku 1992. V období největšího přílivu imigrantů a válek tedy logicky hodnoty narůstají. Vůbec nejvyšších hodnot dosáhla hloubka kalorického deficitu v roce 2006. Z dostupných dat šlo o 430 kcal/os na den.

Graf 5: Vývoj hloubky kalorického deficitu v letech 1992 - 2006

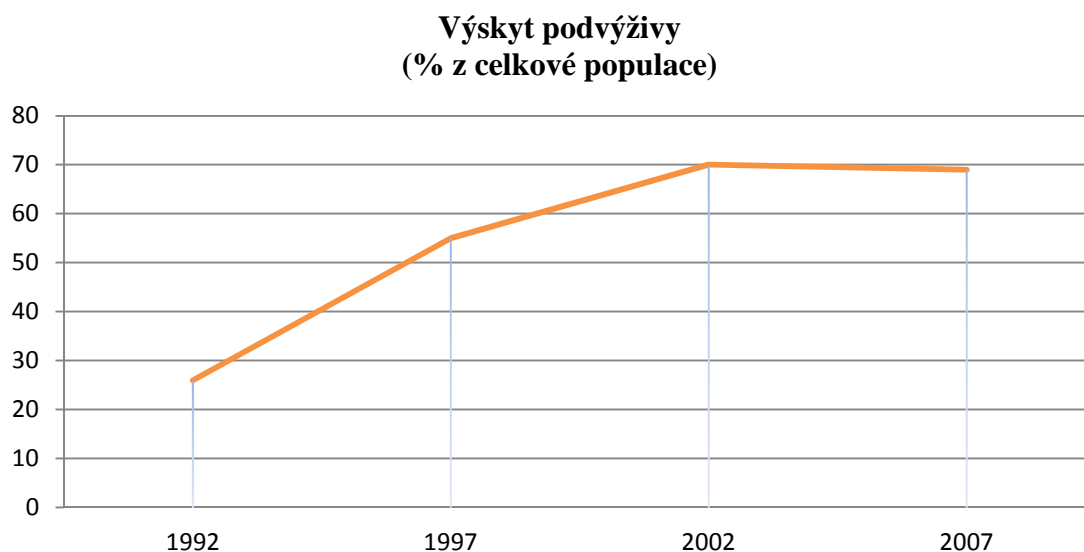
Zdroj: Nation Master, 2017, vlastní zpracování

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat jsou hodnoty hloubky kalorického deficitu zobrazeny pouze v letech 1992 - 2006

2.3.5.2 Výskyt podvýživy

Z grafu č. 6 výskytu podvýživy je zřejmé, že procento lidí v zemi, kteří podvýživou trpí v letech 1992 – 2000 neustále nerůstalo. Nicméně podle dostupných informací se tento trend zastavil v roce 2002 na asi 70 %. Podle posledních výzkumů MICS (2014) se daří výskyt podvýživy snížit u dětí mladších 15 let. Ve srovnání s údaji v letech 2007 (47 %) a 2010 (43 %) je pokles opravdu nepatrný. Demokratická republika Kongo stále čelí vážným nutričním problémům. Nejhuře jsou na tom provincie Katanga a Equator. Zde je výskyt akutní podvýživy u dětí 15 % (D’Haese et al., 2013).

Graf 6: Vývoj výskytu podvýživy v letech 1992 - 2007

Zdroj: Nation Master, 2017, vlastní zpracování

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat jsou hodnoty výskytu podvýživy zobrazeny pouze v letech 1992 - 2007

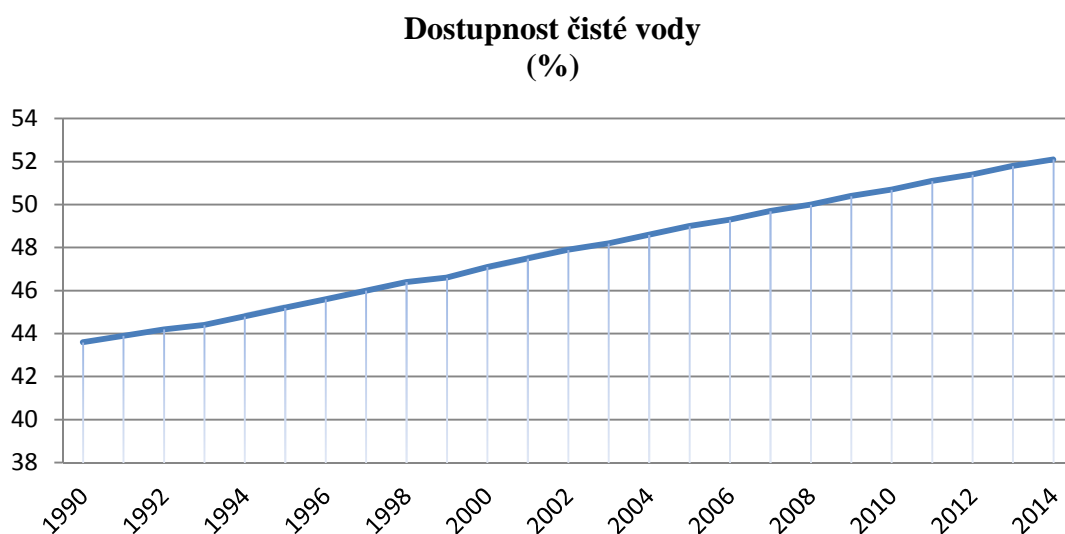
2.3.6 Využití potravin

Dimenze využití spadá také do dvou skupin. První zahrnuje proměnné, které určují schopnost využívat potraviny a druhá skupina se zaměřuje na výsledky špatného využití potravin. Tato kapitola sleduje ukazatele přístupu k vodě a hygienickým zařízením.

2.3.6.1 Dostupnost pitné vody

Dostupnost čisté vody je pro domácnosti významným ukazatelem sociálně-ekonomického stavu. Zdroj pitné vody je důležitý, protože je spjat s výskytem nemocí jako jsou průjemová onemocnění, cholera a jiné. Z grafu č. 7 lze vyčíst, že úroveň tohoto indikátoru v zemi má rostoucí trend. Na národní úrovni je pitná voda aktuálně dostupná pro polovinu obyvatel. Nicméně rozdíly mezi jednotlivými provinciemi jsou značné (CFSVA, 2014). Podle posledních zjištění MICS (2011) Téměř všechny pitné zdroje domácností v Kasai Occidental (96 %), Equateur (95 %) a Bandundu (95 %) jsou považovaných za nebezpečné. Největší podíl domácností s bezpečnými zdroji pitné vody se nachází v Severním Kivu (74%) a v Jižním Kivu (72 %). Zde je tato situace opět ovlivněna především válkou a nestabilní migrační situací.

Graf 7: Vývoj indikátoru dostupnosti čisté vody v letech 1990 - 2014

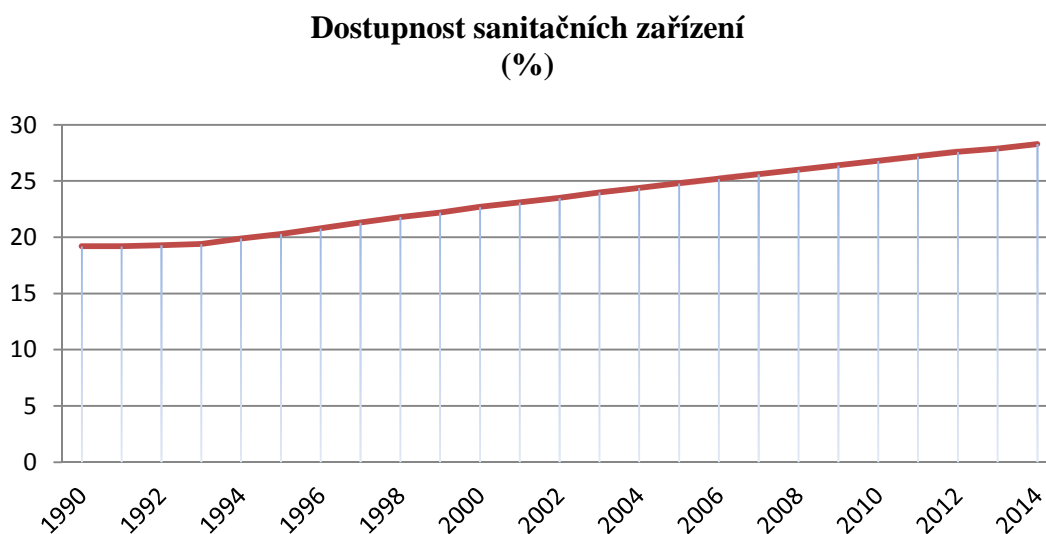
Zdroj: FAOSTAT, 2015, vlastní zpracování

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat jsou hodnoty dostupnosti čisté vody zobrazeny pouze do roku 2014

2.3.6.2 Dostupnost sanitačních zařízení

Tento indikátor je nezbytný pro analýzu potravinové bezpečnosti. Poskytuje veřejnosti přehled o úrovni zdravotních podmínek na území státu. Údaje z FAO v grafu č. 8 zobrazují opět rostoucí trend zajištění sanitačních zařízení, kdy v roce 2014 eviduje více než 25 % domácností. Naopak údaje z posledních výzkumů MICS z roku 2010-2011 (2014) naznačují zhoršení a říkají, že je to pouze 15 % obyvatel. Na národní úrovni je lepší úroveň sanace přístupná pouze 4 % domácností ve srovnání s 86 % domácností, které využívají neupravené sanity na zařízení. A 10 % domácností, které vůbec nemají toalety. Na regionální úrovni si nejhůře stojí provincie Kasai Occidentale, Katanga a zemědělská provincie Equateur.

Graf 8: Vývoj dostupnosti sanitačních zařízení v letech 1990 - 2014

Zdroj: FAOSTAT, 2015, vlastní zpracování

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat jsou hodnoty dostupnosti čisté sanitačních zařízení zobrazeny pouze do roku 2014

2.4 Ekonomický a demografický rozvoj v oblasti zemědělské výroby

2.4.1 Demografický vývoj v zemi

DR Kongo má v současnosti jednu z nevyšších hodnot populačního růstu na světě (3,11 %). V zemi žije více než 77 milionů obyvatel. Podle předpovědí se má počet obyvatel do roku 2030 až zdvojnásobit na více jak 120 milionů. (WPR, 2016). Právě zvyšující se tempo růstu obyvatel a hustota zalidnění (viz tab. č. 10) je dalším z faktorů, které ovlivňují jak migraci v zemi, tak úroveň potravinové bezpečnosti. Už teď má stát problém zajistit všem svým obyvatelům dostatek potravin a při této předpovědi je více než nutná změna.

2.4.1.1 Urbanizace v zemi

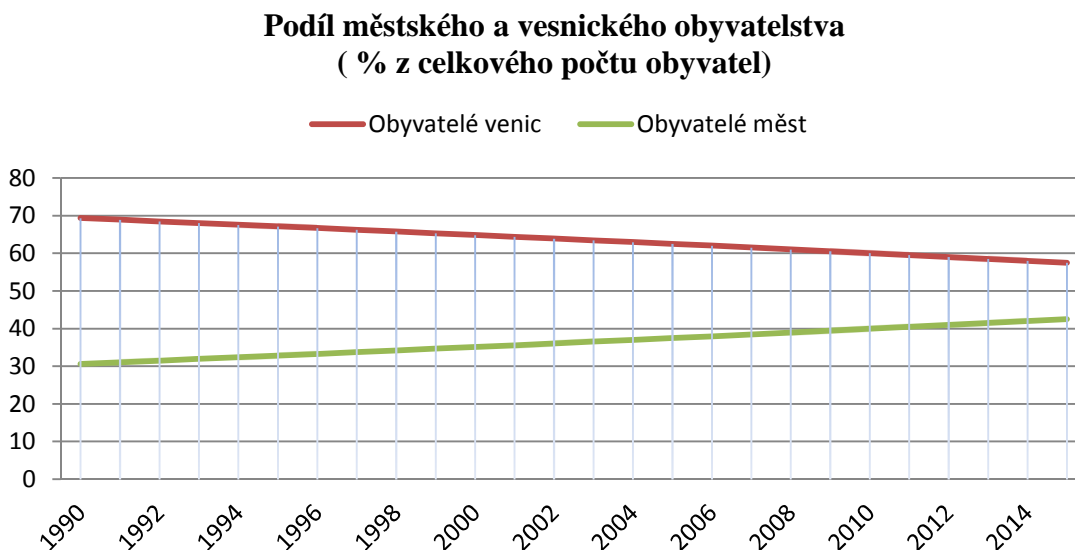
Dle Flahauxe (2016) se pro konžské i zahraniční obyvatelstvo jeví nejatraktivnější čtyři města. Hlavní město Kinshasa, jako ekonomické a administrativní centrum, průmyslová města Lumbumbashi, Mbuji-Mayi a Goma. Právě rozvoj těžebního průmyslu v zemi láká většinu migrujících. A nejnovější průzkumy

Demograpia World Urban Areas (2016) uvedené v tabulce č. 11 to jen potvrzují. V hlavním městě žije přes 11,8 milionu obyvatel a vyskytuje se zde 20,3 tisíce obyvatel na kilometr čtvereční. Právě hlavní město je často cílem majoritního podílu migrantů. Druhé město je Mbuji-Mayi v provincii Kasai-Oriental. Je centrem těžby diamantů s více jak 17,2 tis. ob./km². Třetí město Goma v Severním Kivu je cílem většiny migrujících z okolních východních zemí. Čtvrté se nachází na jihu země v provincii Katanga. Je to Lubumbashi s více jak 2 miliony obyvateli. Rozvoj a růst města je spojen s rozvojem hornictví. S přijetím liberalizace a privatizace těžby se v Lubumbashi zvýšila i hustota zalidnění (13,4 tis. ob./km²). Na strategickou polohu měst je možné nahlédnout v příloze (obr. č. 3).

Geografické rozdělení obyvatelstva Konga je nerovnoměrné. Province Katanga na jihu země a provincie Orientale na severu tvoří dohromady téměř 40 % rozlohy země a žije zde 27 % populace. V provincii Kinshasa je soustředěno okolo 10 % obyvatelstva a je tak čtvrtou nejlidnatější provincií s nejvyšší hustotou obyvatelstva.

Z grafu č. 9 je patrné, že se trend urbanizace potvrzuje. Na začátku sledovaného období, v roce 1990, žilo na venkově téměř 70 % všech konžských obyvatel. V současnosti žije na vesnicích 57 % obyvatelstva. Z linie je tedy patrný klesající trend. Naopak proces urbanizace má v zemi pozitivní trend. K loňskému roku žije ve městech až 42 % obyvatel. Lidé se stěhují z vesnic do měst zejména kvůli lepším pracovním příležitostem. Pracovní uplatnění nacházejí například v regionech, kde se těží významné nerostné suroviny. Jižní Kivu je centrem těžby koltanu, provincie Katanga je známá těžbou měděných a kobaltových rud, nebo jak již bylo zmíněno v Mbuji Mayi jsou četná diamantová ložiska (Ngoie et al., 2010).

Graf 9: Vývoj podílu městského a vesnického obyvatelstva v letech 1990 - 2014

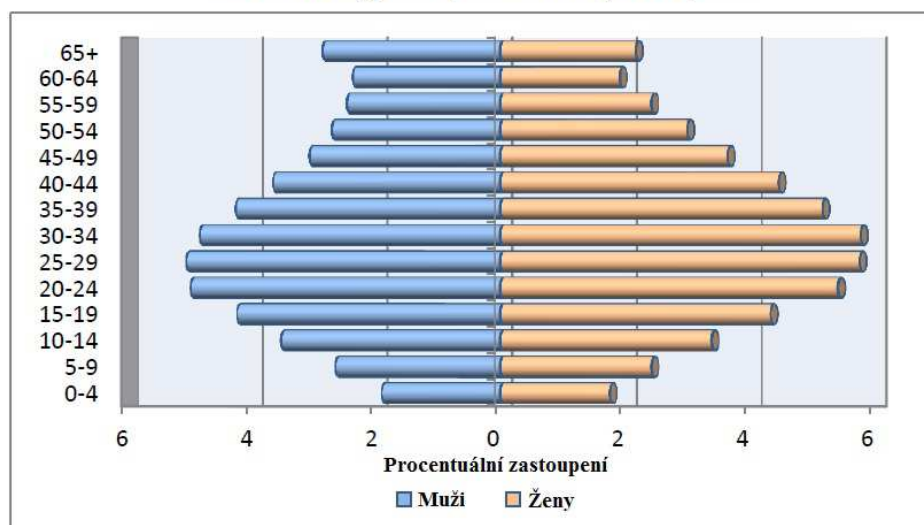
Zdroj: Světová banka, 2015, vlastní zpracování

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat jsou hodnoty dostupnosti podílu lidí žijících ve městech a na vesnicích zobrazeny pouze do roku 2014

2.4.1.2 Věková struktura migrujících

Věkové rozložení migrující populace má klasické vlastnosti rozvojových zemí, s číselnou převahou mladých lidí (viz. obrázek č. 3). Průměrný věk nepřesahuje 19 let. U žen je to 18,6 roků a u mužů 18,1 roků. Více než 45 % obyvatel má méně než 16 let, zatímco skupina obyvatel ve věku 60 a více let tvoří téměř 4 % z celkové populace. Největší podíl migrantů tvoří obyvatelstvo ve věku 20 – 29 let u mužů a 25 – 34 let u žen. Z toho mají vyšší zastoupení ženy – téměř 60 %.

Obr. 2: Věková složení migrujících podle věku a pohlaví k roku 2013

Zdroj: Odbor OSN pro ekonomické a sociální otázky, 2015

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat o migrujících byla zvolena věková pyramida k roku 2013

2.4.2 Pozice sektoru zemědělství na celkové ekonomické aktivitě a její vývoj

Kongo má obrovský zemědělský potenciál, s téměř 80 miliony hektarů zemědělských ploch, avšak jen přibližně 10 % je využíváno pro pěstování plodin, nebo jako pastviny. Z tohoto počtu náleží přibližně 1,5 milionu hektarů drobným zemědělcům, kteří praktikují subsistenční zemědělství.

Subsistenční zemědělství je zaměřené na pěstování potravin pro vlastní potřebu a jen výjimečně pro obchod. Zemědělství zahrnuje činnosti jako lesnictví, myslivost, rybaření, pěstování plodin a chov hospodářských zvířat. Mezi hlavní pěstované plodiny patří kasava, kukuřice, podzemnice olejná, rýže, bavlna, palmový olej, káva a další. Zdejší malí farmáři jsou relativně produktivní, ale špatně organizovaní. Problémem je izolace rurálních oblastí od center. Farmáři se kvůli špatné dostupnosti do měst jen stěží dostávají se svými plodinami na místní trhy a jejich příjmy tak klesají. To má za následek nárůst dovozu potravin právě do městských center (WPR, 2016). Nejohroženější skupinou obyvatel rozvojových zemí jsou podle Thomson Reuters Foundation (2014) lidé žijící v chudých městských oblastech. Až 80 % svých příjmů musejí investovat právě do potravin.

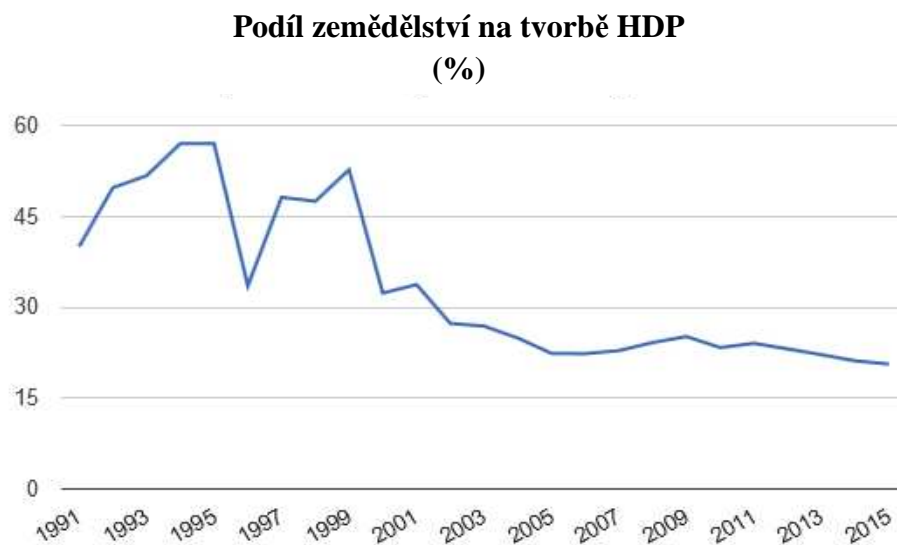
Moderní způsob zemědělství se zaměřuje především na intenzivní pěstování plodin jako jsou cukrová třtina, palmový olej, káva, kakao a guma a další, které jsou určeny primárně na export (Export.gov., 2016).

2.4.2.1 Podíl zemědělství na HDP

V zemědělství pracuje až 70 % obyvatel, kteří přispívají k cca 20 % HDP. Jak můžeme vidět v grafu č. 10 podíl zemědělství na tvorbě HDP se v letech 1991 – 2015 zmenšil. Na začátku sledovaného období, v roce 1991 tvořilo zemědělství zhruba 43% podíl na HDP. Například v roce 1994 mělo zemědělství největší podíl na tvorbě HDP – až 57 %. Následující rok byl zaznamenán prudký pokles. Ten mohl být způsoben jak přílivem uprchlíků ze sousední Rwandy, tak konfliktem, který téhož roku v Kongu vypukl. Ke snížení přispělo znovuzачlenění těžebního sektoru do právního hospodářského cyklu po roce 2001 a značnou roli v tom sehrál rostoucí význam sektoru služeb (WPR, 2016). Právě pro fiskální rok 1999 – 2000 představovali celkové plánované investice do konžského zemědělství jen 4 % vládního rozpočtu. Nízké investice byly způsobeny jak pokračující válkou, tak inflací a nízkými příjmy vlády. Podíl zemědělství na HDP tedy od tohoto roku prudce klesá. A ačkoli se rok 2003 považuje za konec bojů, příměří se i v následujících letech neustále porušuje a podíl zemědělství na tvorbě HDP má i nadále sestupnou tendenci. Vůbec nejnižší hodnoty – 20,3 % dosáhl v roce 2015. Sektor služeb v tomto roce dosáhl 46,3 % podíl a průmysl se na tvorbě DPH podílel 33,5 % (Světová banka, 2017). Zemědělské odvětví trpí desítky let také nedostatečným zájmem vlády a nedostatečnou koherencí politik. A jak už bylo zmíněno, kvůli nedostatečnému financování tohoto sektoru.

Vliv má rovněž přesun lidí z venkova do měst. Jedná se o začarovaný kruh – všechny tyto důvody vedou opět k vnitřní migraci konžských obyvatel. Je to také špatná dopravní dostupnost rurálních oblastí, která způsobuje obtíže při pohybu zboží a osob, a která nepochybně vede ke snížení zemědělské produkce. Zemědělská výroba zásluhou všech těchto okolností dlouhodobě stagnuje a příjmy z vývozu ze zemědělství klesly ze 131 milionů USD v roce 1995 na 45 milionů USD v roce 2013 (WPR, 2016).

Graf 10: Vývoj podílu zemědělství na tvorbě HDP v letech 1991 – 2015

Zdroj: TheGlobalEconomy.com, 2016; Světová banka, 2017

2.4.2.2 *System vlastnictví a další souvislosti*

Časté migrování venkovského obyvatelstva v období nepokojů vedlo k vytvoření marginální skupiny drobných zemědělců bez vlastních pozemků a majetku. Tito lidé jsou nuceni si pozemky i půdu pronajímat. Smlouvy jsou sepisovány na období šesti měsíců až jednoho roku. Často jsou velmi nevýhodné a rolníkům už tak nezbyvá dostatek prostředků pro investici do efektivity jejich činnosti (WPR, 2016).

Úrodnost půdy závisí částečně na hustotě zalidnění, která se jak potvrzuje tabulka č. 10 rok od roku zvyšuje. V místech, kde je největší populační tlak, nebývá dodržována doba, po kterou má zůstat půda ladem. Během této doby si nestihne půda odpočinout a doplnit živiny. Právě těmto oblastem by prospělo, kdyby se změnil systém vlastnictví pozemků. Zemědělci by tak vlastnili své pozemky a do půdy investovali v podobě hnojiv, speciálních plodin a dalších inovativních metod, a tím by se tak drobné zemědělství stalo atraktivnější. Úrodnost půdy je vyšší v Severním a Jižním Kivu, kde je bohatá sopečná půda (Jeníček et al., 2015). A je to právě do Severní Kivu a zemědělská oblast Equateur, kam míří velká část migrujících.

2.4.2.3 *Index Zemědělské produkce*

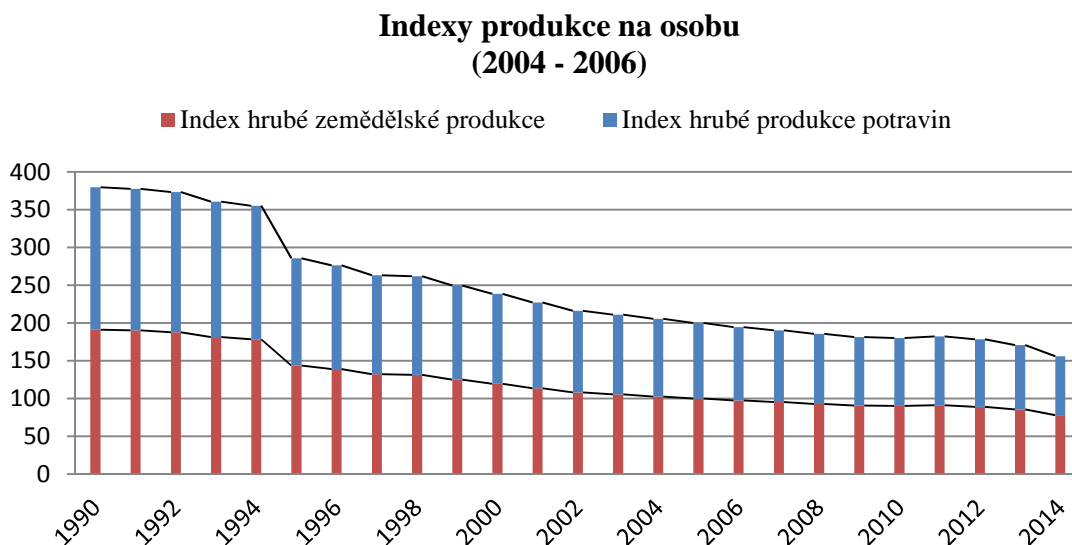
Vlivem růstu populace se zvyšuje tlak na využívání půdy i na zemědělskou produkci. A právě zemědělská výroba je jedním z hlavních faktorů, které zajišťují potravinovou bezpečnost. Nicméně index hrubé zemědělské produkce se od roku 1994 neustále snižuje. Kasava, je jedním z nejdůležitějších plodin v DRK. Její produkce klesla z 482,9 kg na osobu mezi lety 1970 a 1979 na 267,9 kg mezi lety 2000 a 2007. A například produkce rýže se snížila z 8,62 kg na osobu na 3,77 kg. Kongo, které bylo soběstačné v produkci fazolí a palmového oleje v sedmdesátých letech, se v současnosti stalo čistým dovozcem (Misser, 2012). Úpadek zemědělské produkce je pochopitelně spjat s bezpečnostní situací, která v zemi panuje. Protože místní zemědělská produkce není schopna zajistit obživu pro svoje obyvatelstvo, je nutné do země zemědělské produkty dovážet. O importu blíže v následující podkapitole č. 2.4.2.5.

Průměrná zemědělská produkce na obyvatele naopak pomalu roste. Pozvolný pozitivní trend je zásluha moderních technologií, používání hnojiv a využívání zavlažování. Za zmínku stojí příklad výnosů rýže zemědělců ve východní části DRK. V roce 2010 sklidili 2,5 tuny rýže na hektar a jen o dva roky později, po zavedení nových technik pěstování se jejich produkce zvýšila na 6 – 8 tun (Kuna, 2010).

2.4.2.4 *Index hrubé produkce potravin*

Index hrubé produkce potravin na osobu má téměř totožný vývoj jako předešlý index hrubé zemědělské produkce. V roce 1994, v reakci na bezpečnostní situaci v zemi je v grafu č. 11 evidentní prudký pokles v produkci, který v následujících letech neustále klesá. Není tedy pochyb o tom, že země musí v těchto letech potraviny dovážet více, než kdy před tím. O importu pojednává blíže následující podkapitola č. 2.4.2.6.

Graf 11: Vývoj indexu hrubé zemědělské produkce a hrubé produkce potravin v letech 1990 - 2014

Zdroj: FAOSTAT, 2015, vlastní zpracování

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat jsou hodnoty obou indexů vyobrazeny pouze do roku 2014

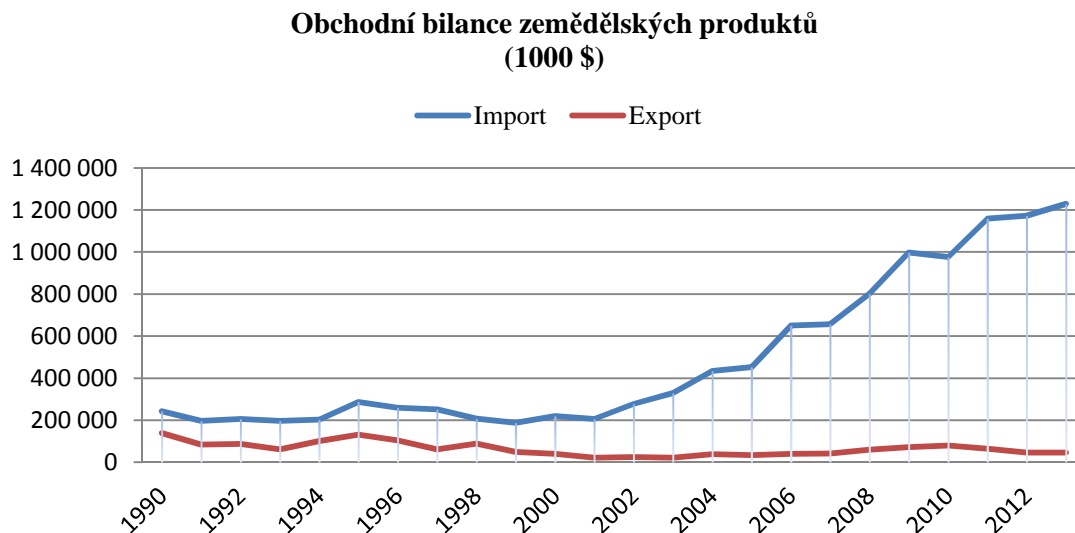
2.4.2.5 Obchodní bilance zemědělských produktů

Ačkoli byla obchodní bilance DRK v 80. letech 20. století vyrovnána, v současnosti je silně závislá na dovozu potravin, stejně tak jako na dovozu zemědělských produktů. Závislost na importu se v letech měnila v reakci na krizi. Roku 1994 lze v grafu č. 12 zaznamenat lehký nárůst. Zde může existovat jistá souvislost s masivním přílivem uprchlíků nejen ze Rwandy. Od roku 2002 import neustále roste. Nárůst je důsledkem nestabilní bezpečnostní situace, která nutí lidi k migraci. Tento nepřetržitý pohyb znemožňuje jakékoli zemědělské aktivity. A lidé si tak nejsou schopni zajistit jakýkoli pevný zdroj obživy. Druhým důvodem je úbytek investic v zemědělství, jak bylo zmíněno v kapitole č. 2.4.2.1. S nízkou produkcí zemědělských komodit roste potřeba potravin do země dovážet. Například dovoz cukru vzrostl mezi lety 2000 a 2007 z 18 531 na 94 125 tun (Misser, 2012). Vysoká inflace na území státu import ze zahraničí i nadále zvýhodňuje.

Export plodin silně poklesl. Druhou nejdůležitější exportní komoditou byla káva. V roce 1995 můžeme zaznamenat mírný pokles exportu. Tento pokles lze částečně vysvětlit tím, že velké množství kávy bylo v těchto letech, v období konfliktu, propašováno ven ze země přes sousední země, jako je například Rwanda a Uganda.

Zelená káva tvořila přes 70 % exportu zemědělských komodit. V roce 2007 se do Konga začíná naopak dovážet a celkový import strmě roste (Chauvin et al., 2012).

Graf 12: Vývoj obchodní bilance zemědělských produktů v letech 1990 - 2012

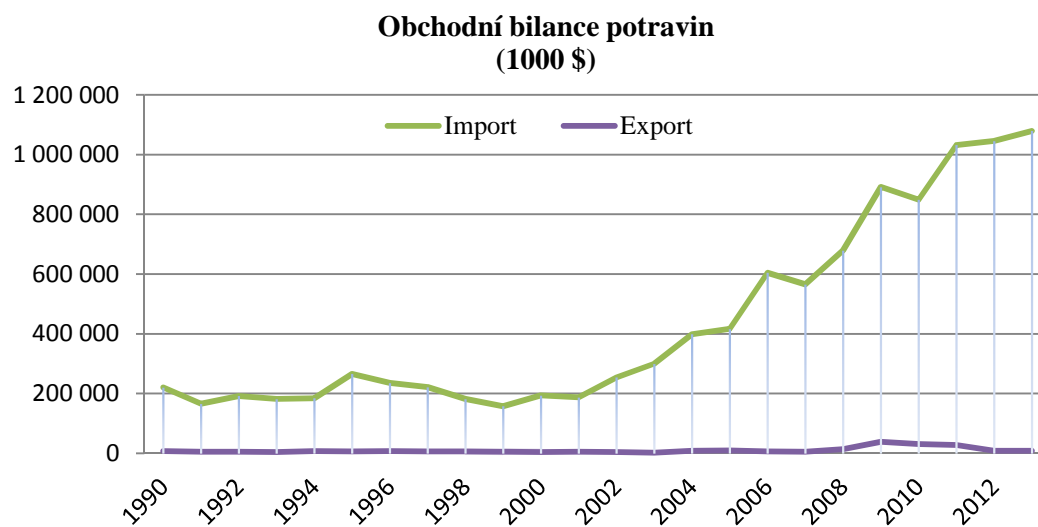
Zdroj: FAOSTAT, 2015, vlastní zpracování

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat jsou hodnoty obchodní bilance vyobrazeny pouze do roku 2012

2.4.2.6 Obchodní bilance potravin

Roční produkce potravin nemůže obyvatele uživit, pro to jsou do země dováženy potraviny ze zahraničí. Import potravin samozřejmě reagují na krizi. V roce 1994 lze opět v grafu č. 13 zachytit mírný nárůst. Může to být důsledek imigrace, která v tomto roce byla vůbec nejvyšší, nebo bojů, které v zemi tohoto roku propukly. Rok 2001 je znovu bodem, od kterého se import potravin neustále navyšuje. Nárůst byl způsoben globálním i tuzemským zvyšováním cen potravin. Celou situaci znásobila globální hospodářská krize. V roce 2013 byly do země dovezeny potraviny za více jak 1 miliardu dolarů. (Smoes, 2014).

Graf 13: Vývoj obchodní bilance potravin v letech 1990 - 2012

Zdroj: FAOSTAT, 2015, vlastní zpracování

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat jsou hodnoty obchodní bilance vyobrazeny pouze do roku 2012

3. Návrhová část

Návrhová část bakalářské práce využívá analýzu jednotlivých indikátorů potravinové bezpečnosti a ukazatelů zemědělské produkce, ze které lze vyzorovat závažné problémy a nedostatky v úrovni zajištění potravinové jistoty. Nízká úroveň je důsledkem především nesoběstačnosti zemědělské produkce, která již léta stagnuje jako důsledek nepříznivé bezpečnostní situace v zemi. Kvůli zdlouhavým bojům lidé přechájí z problémových regionů do relativně bezpečnějších míst. V zemi je také patrný trend vyliďňování venkovských oblastí. Oba tyto pohyby obyvatel redukuje výskyt drobných zemědělců a ovlivňuje tak jejich schopnost zajistit si zdroj obživy.

V kontextu jednotlivých pilířů potravinové bezpečnosti je nepochybně důležité vystihnout nedostatky v každém z nich a pokusit se najít drobná dílčí řešení. Řešení je potřeba přizpůsobit stavu, ve kterém se nachází ekonomika země, politickému prostředí a chabé bezpečnostní situaci

V úrovni dostupnosti by bylo nejefektivnější zaměřit se na zvýšení zemědělské produkce zvýšením orné půdy. V Kongu je obrovský nevyužitý zemědělský potenciál. Stát by tedy měl umožnit lidem soukromé vlastnictví pozemků, nebo snadnější přístup k úvěrům. Zprostředkování těchto finančních služeb by mělo být financované například v rámci rozvojových projektů. Alespoň po dobu kompetence projektu. Z pochopitelných důvodů je potřeba přehodnotit přiměřenost cen nájemních smluv. Zvýšil by se tak zájem o farmářství a paralelně s ním i produkce v zemědělství, právě díky těmto drobným rolníkům. Vlastnictví půdy by bylo také řešením. A to zejména pro východní provincie Kivu, kde povstalecké milice drancují pole a nelegálně těží nerostné suroviny. Je také významné usměrnit a informovat zemědělce o řádném využívání vody a hnojiv. Pokusit se minimalizovat ztráty po sklizni, díky správnému procesu skladování. Pomoci s technikami sklizně a efektivním zpracováním. Tyto informace lze šířit například prostřednictvím kampaně vedené organizací FAO. Dále propagace a podpora chovu drobných domácích zvířat, drůbeže a drůbežního chovu vůbec, které obsahují stopové prvky a jsou bohaté na železo a vitamín A.

V rámci přístupu k potravinám je v zemi velkým problémem možná úroveň stupně rozvoje infrastruktury. Kvůli špatné dostupnosti na místní trhy nejsou zemědělci

schopni své produkty distribuovat. Rozvojové projekty zaměřené na výstavbu cest by byly jistě řešením. Lidem z odlehlých zemědělských oblastí by se otevřela možnost propojit se s místními trhy. Problémem zůstává, jak chudí rolníci dopraví své výpěstky do nejbližšího města. Je nutné propojit a posílit vazby drobných producentů v zemědělských oblastech a městských spotřebitelů- Řešením by mohla být tzv. „místní prodejna“. Ta by měla za úkol od drobných farmářů z okolí zboží hromadně odkoupit a dovézt jej na místní trhy. Rolníkům by tak odpadla starost a náklady spojené s přepravou a skladováním plodin. O výkup komodit by se postaral například nejbližší zemědělský podnik, které v zemi jsou. Jejich podpora je taktéž důležitá a stát by se na budování těchto podniků měl zaměřit více. Pokud není možné financovat tento způsob rozvoje z prostředků státního rozpočtu, lze zapojit organizace jako FAO nebo WHO.

V pilíři stability je určitě nutné diverzifikovat zemědělskou produkci. Ministerstvo zemědělství by se mělo zaměřit na sezónní kampaně. Prostřednictvím dotací by tak zemědělce motivovali k pěstování po celý rok. Dotační podpora ze strany státu sníží ceny, ulehčí tak rozpočtu domácností a zároveň umožní i lepší dostupnost zemědělských komodit.

Zemědělský sektor by podpořila také změna obchodní politiky. Uvalení cel na dovezené potraviny by vzrostly cen importovaných potravin a místní produkce by tak byla zvýhodněna.

Způsob využívání potravin lze zlepšit prostřednictvím nutričního poradenství pro místní výrobce i spotřebitele na komunitní úrovni. Opět by šlo o rozsáhlou kampaň, nebo bezplatné vzdělávací kurzy pod záštitou FAO. Zde by se lidé dozvěděli o správném výběru jídla, které je pro ně dostupné a výživově nejkvalitnější. Seznámili by se i s dalšími doplňujícími informacemi, jako správná úprava, uchovávání a frekvence jídla. V rámci tohoto pilíře je nepochybně důležité zajistit přístup ke zdravotnickým zařízením a přístup k bezpečné vodě. Jedním z řešení by mohlo být zapojení mezinárodních humanitárních organizací prostřednictvím rozvojových programů zaměřených na vybudování čistíren odpadních vod a kanalizace. Místa, ve kterých nejsou pitné studny, se mohou najít a vybudovat nové.

Přednostně je potřeba zlepšit potravinovou bezpečnost zranitelných oblastí postižených válkou. Úroveň potravinové jistoty je přímo ohrožena válkou. K tomu je zapotřebí zajistit správné fungování vládního aparátu, který zde přispívá značnou měrou

ke vzniku většiny nepokojů. Tento cíl je ale především politický až diplomatický. Ke stabilizaci konfliktních linií může přispět dohled nadnárodní organizace jako je například OSN. Protože většina povstaleckých skupin je závislá na financování z vývozu nerostných surovin, mohlo by být řešením uvalení embarga na konkrétní komoditu. Pro DRK kupříkladu tolik typické diamanty. Na území DRK v současnosti působí mírové mise OSN.

Pokud se stávající situace nezmění a lidé budou ze země emigrovat v takovém měřítku jako dosud, může dojít k tomu, že DRK bude mít nedostatečné množství lidských zdrojů. Je zapotřebí aby se stát zaměřil i na kvalifikovanější pracovní sílu a zajistil pro ně dostatek příležitostí. Vzhledem k těžebním reformám, které v zemi proběhly a probíhají, a k pozvolné změně orientace na sekundární sektor, je žádoucí aby se vzdělání lidé v tomto oboru věnovali dalšímu rozvoji v oblasti. Bez pochyby je však nutné, aby šlo o udržitelný rozvoj a aby byla dodržena hodnota asimilační úrovně ekosystému. Kongo tedy potřebuje takové lidi, kteří jsou schopni rozvojové aktivity řádně implementovat. Veškeré aktivity mohou být financovány v rámci oficiální rozvojové pomoci. Tím by došlo ke zvýšení soukromých investic, zlepšení zahraničního obchodu a celkovému růstu HDP. S rostoucím HDP klesá míra podvýživy a došlo by tak i k rozvoji infrastruktury. Stejně tak je nezbytné rozvíjet zemědělský potenciál, který Kongo má. Investice do zemědělství přinesou další zvýšení hektarových výnosů. Tím se zvýší celková zemědělská produkce i produkce potravin. Díky čemuž můžeme očekávat snížení podílu osob žijících pod hranicí chudoby. Nicméně nestabilní bezpečnostní situace tento cíl komplikuje. Zahraniční investoři nebudou své zájmy soustředit do země, ve které probíhá už několik let válka.

Ke zlepšení bezpečnostní situace mohou dopomoci mírové dohody a rezoluce OSN. Humanitární organizace poskytnou operativní pomoc pro postižené lidi. Je nezbytné snížit počty vysídlených osob a zajistit jim aby byly znovu navraceny do svých domovů. Integrovat je například do armády, přidělit jim zemědělskou půdu, nebo jim vytvořit uplatnění v komunitních pracích. Pro nastolení trvalého míru je důležité odzbrojení militaristických skupin a omezit dostupnost zbraní. Nejdůležitější je však správné fungování vlády, odpovědné vlády, která by přijala nezbytná opatření, zabránila příčinám migrace a zvládla se vypořádat s negativními důsledky, které má.

Závěr

Výzkumnou otázkou zda příliv nově příchozích obyvatel do země ovlivnil úroveň zajištění potravinové bezpečnosti v DRK lze potvrdit jen z části. V první části analýzy bylo patrné, že Kongo nepatří k zemím s kladným migračním saldem. Lidé ze země ve větším množství utíkají, než aby do země přicházeli. Spíše je zde patrný vliv inter-regionální migrace v rámci jednotlivých provincií. A migrace z venkova do měst. Ta je způsobena nepříznivou bezpečnostní situací. Na území Konga se od roku 1996 téměř nepřetržitě válčí. Vzhledem k tomu, že počet lidí, kteří migrují pryč ze země je jednou tak velký jako počet těch, kteří do země přichází a většina emigrantů jsou mladí lidé v produktivním věku (20 – 35 let), může se věková struktura obyvatel brzy výrazně změnit. Pokud jde o relativně kvalifikované, nebo kvalifikované pracovní síly, je pravděpodobné, že Kongo dosáhne kritického nedostatku lidských zdrojů.

Z uskutečněné analýzy vybraných indikátorů FAO bylo zjištěno, že země má téměř nejnižší úroveň příjmu bílkovin ve světě a spotřeba potravin klesá. Z dostupných dat lze vypožorovat, že nejvíce nutričně strádají lidé v severovýchodních oblastech postižených válkou. S ozbrojenými konflikty také přímo souvisí zhoršení všech ostatních indikátorů. Hloubka kalorického deficitu a míra podvýživy se může prohlubovat jak vlivem imigrace v roce 1994, tak kvůli válce uvnitř země, což je více pravděpodobné. Jediné dva indikátory, které nejsou v žádném negativním výkyvu je dostupnost čisté vody a sanitárních zařízení. V demografické analýze je patrné, že je trend urbanizace potvrzen. Lidé nejčastěji migrují do hlavního města, dále do provincie Katanga, která je významným centrem těžby nerostných surovin, pro Kongo tak významných. Největší podíl migrujícího obyvatelstva tvoří ženy ve věku 25 – 34 let a muži ve věku 20 – 29 let. Ve třetí části analýzy pozice zemědělského sektoru byly změny asi nejvýraznější. Zemědělská produkce se v roce 1994 snížila. Import zemědělských komodit a potravin vzrostl v tomto roce taktéž. Zde je vliv přílivu imigrantů pravděpodobný. Hodnoty indikátorů se s časem zhoršují. Válka ničí zemědělské plochy, zemědělství v zemi stagnuje a s rostoucím počtem obyvatel je potřeba potravin do země dovážet.

V návrhové části jsou uvedena možná řešení na úrovni jednotlivých pilířů potravinové bezpečnosti. Všechny tyto návrhy se zaměřují především primárního sektoru – zemědělské produkce. Prostřednictvím které si země dokáže potravinovou

bezpečnost zajistit přednostně. Veškeré pokroky přesto závisí na politické vůli. Je nezbytné dohlížet na mírové dohody a zaměřit se především na rozvoj a investice v zemědělském odvětví. Konžská společnost je aktuálně silně militarizovaná a rozštěpená. Nelze tedy predikovat, zda-li nakonec dokážou žít místní obyvatelé alespoň v částečné harmonii.

Vzhledem k omezenému rozsahu práce nebylo možné sledovat blíže významný vliv jednotlivých násilných událostí. Jistě by bylo vhodné věnovat pozornost blíže vnitřní migraci, která vytváří mezi jednotlivými regiony významné rozdíly a prezentovat vliv migrace spíše na vnitrostátní úroveň.

Seznam použité literatury

1. BERÁNEK, J. *Ekonomika cestovního ruchu*. Praha: Mag Consulting, 2013. ISBN 978-80-86724-46-1.
2. DRBOHLAV, D. *Hlavní trendy mezinárodní migrace*. Demografie, 1995, roč. 37, č. 4.
3. FAO. *The state of the world's land and water resources for food and agriculture: managing systems at risk*. Abingdon: Earthscan, London, 2011. s. 308. ISBN 9251066140.
4. HARMÁČEK, J. *Teorie, realita a rozvojové souvislosti ekonomického růstu v nejméně rozvinutých zemích (LDCs)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3962-4.
5. JENÍČEK V., FOLTÝN J. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-3261.
6. KOSCHIN, F. *Demografie*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2005. 122 s. ISBN 80-245-0859-1.
7. KUNA, Z. *Demografický a potravinový problém světa*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 337 s. ISBN 978-807-3575-885.
8. SENKER, C. *Migration and refugees*. London: Evans Brother Limited, 2008. s.46.
9. SCHOLZOVÁ, Lena. *Základy demografie*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1996, 76 s. ISBN 80-704-0194-X.
10. SCHOUMAKER B., VAUSE S., MANGALU J. *Political turmoil, economic crises, and international migration in DR Congo: Evidence from event-history data*. MAFE Working Paper 2. 2010. s. 49.
11. WATCHLIST OF CHILDREN AND ARMED CONFLICT. *Impact des conflits armés sur les enfants en République démocratique du Congo*. New York, 2004.

Internetové zdroje

1. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (ČSÚ). *Stěhování* [online]. 2001 [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/~mak/gos/demmetodika/www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/stehovan.htm>.
2. COULDREY, M. a M. HERSON. Democratic Republic of Congo - Past. Present. Future? In: *Forced Migration Review* [online]. Oxford: University of Oxford - Refugee Studies Center, 2010, s. 68 [cit. 2017-05-17]. ISSN 1460-9819. Dostupné z: <http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/DRCongo.pdf>
3. DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO, 1993–2003. In: *Report of the Mapping Exercise documenting the most serious violations of human rights and international humanitarian law committed within the territory of the Democratic Republic of the Congo between March 1993 and June 2003* [online]. 2010, s. 545 [cit. 2017-05-11]. Dostupné z: http://www.whale.to/c/drc_un_report_final_june2010.pdf.
4. DEMOGRAPHIA. *Demographia World Urban Areas: Built Up Urban Areas or World Agglomerations* [online]. 2016, s. 112 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.demographia.com/db-worldua.pdf>.
5. D'HAESE, L., J. BANEA - MAYAMBU a A. REMAUT - DE WINTE. *Food Security in the Democratic Republic of Congo* [online]. 2013, s. 19 [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <http://www.kaowarsom.be/documents/Conferences/DHAESE.pdf>.
6. DRC 2010 Summary report. In: *Multiple Indicator Cluster Survey (MICS)* [online]. 2011, s. 27 [cit. 2017-04-25]. Dostupné z: https://mics-surveys-prod.s3.amazonaws.com/MICS4/West%20and%20Central%20Africa/Congo%20C%20Democratic%20Republic%20of%20the/2010/Summary/Congo%20DR%202010%20MICS%20Summary_English.pdf.
7. EXPORT.GOV. *Congo, Democratic Republic - Agricultural Sector* [online]. 2016 [cit. 2016-11-20]. Dostupné z: <https://www.export.gov/article?id=Congo-Democratic-Republic-Agricultural-Services-AGS>.
8. FAO. *Production Index Elements* [online]. [cit. 2017-05-11]. Dostupné z: <http://www.fao.org/waicent/faostat/agricult/pinelint-e.htm>.

9. FAO/WFP. *Crop and food supply assessment mission to rwanda*. FAO [online]. 1998 [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/004/w7902e/w7902e00.htm>
10. FAO. *Diet, Nutrition and the Prevention of Chronic Diseases* [online]. Geneva: WHO Technical Report Series 916, 2003, s. 160 [cit. 2016-11-27]. ISBN 92 4 120916 X. Dostupné z: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42665/1/WHO_TRS_916.pdf.
11. FAO. *The State of Food Insecurity in the World* [online]. 2014, s. 57 [cit. 2016-10-30]. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/a-i4030e.pdf>.
12. FAO. *Food security indicators* [online]. 2016, [cit. 2016-10-30]. Dostupné z: <http://www.fao.org/economic/ess/ess-fs/ess-fadata/en/#.WBXQmsm0JKQ>.
13. FAO'S AGRICULTURE AND DEVELOPMENT ECONOMICS DIVISION. *Food security* [online]. 2006, s. 4 [cit. 2016-10-30]. Dostupné z: ftp://ftp.fao.org/es/ESA/policybriefs/pb_02.pdf.
14. FAO, IFAD a WFP. *The State of Food Insecurity in the World: Meeting the 2015 international hunger targets: taking stock of uneven progress* [online]. Rome: FAO, 2015b, s. 62 [cit. 2016-11-15]. ISBN 978-92-5-108785-5. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/a-i4646e.pdf>.
15. FAO, IFAD a WFP. In: *The State of Food Insecurity in the World 2014: Strengthening the enabling environment for food security and nutrition* [online]. Rome, 2014, s. 57 [cit. 2017-05-09]. ISBN 978-92-5-108542-4.
16. FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS (FAO). *Food security statistics* [online]. 2015a [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: <http://www.fao.org/economic/ess/ess-fs/en/>.
17. FLAHAUX, M.-L. a SCHOUMAKER, B. *Democratic Republic of the Congo: A Migration History Marked by Crises and Restrictions*. Migration Policy Institute [online]. 2016 [cit. 2016-11-08]. Dostupné z: <http://www.migrationpolicy.org/article/democratic-republic-congo-migration-history-marked-crises-and-restrictions>.
18. CHAUVIN, N. D., F. MULANGU a G. PORTO. *Food Production and Consumption Trends in Sub-Saharan Africa: Prospects for the Transformation of the Agricultural Sector*. United Nations Development Programme: Regional Bureau for Africa [online]. 2012, s. 76 [cit. 2016-11-30]. Dostupné z:

- <http://www.undp.org/content/dam/rba/docs/Working%20Papers/Food%20Production%20and%20Consumption.pdf>.
19. INDEXMUNDI.COM. *Congo, Democratic Republic of the Economy Profile 2016* [online]. 2016 [cit. 2016-11-27]. Dostupné z: http://www.indexmundi.com/democratic_republic_of_the_congo/economy_profile.html.
 20. Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). *Democratic Republic of the Congo IDP Figures Analysis* [online]. 2016 [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <http://www.internal-displacement.org/sub-saharan-africa/democratic-republic-of-the-congo/figures-analysis>.
 21. JENÍČEK, V. a GRÓFOVÁ, Š. *The least developed countries – the case of the Congo D.R. Agric Econ* [online]. Prague: Faculty of International Relation, University of Economics, 2015, s. 14 [cit. 2016-11-14]. DOI: 10.17221/49/2014-AGRICECON. Dostupné z: <http://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/148594.pdf>.
 22. KREJNÍKOVÁ, L. *Vnitřní migrace v ČR*. Praha: VŠE v Praze, 2011. 63 s. [online]. 2011.[cit. 2012-10-16]. Dostupné z: http://www.isis.vse.cz/zp/portal_zp.pl?download_prace=1&podrobnosti=110282.
 23. LÉKAŘI BEZ HRANIC. *Podvýživa*. [online]. [cit. 2016-11-14]. Dostupné z: <http://www.lekari-bez-hranic.cz/cz/podvy%C3%BD%C5%BEiva>.
 24. MARYÁŠ, J. a J. VYSTOUPIL. *Ekonomická geografie* [online]. Brno: Masarykova univerzita Ekonomicko–správní fakulta, 2006, s. 164 [cit. 2017-05-16]. Dostupné z: https://is.muni.cz/www/206961/DSO-Ekonomicka_geografie-pracovni_text.pdf.
 25. MATEMATICKO-FYZIKÁLNÍ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY (MFF). *Podvýživa a hladovění*. Karlínský Lab. [online] 2008. [cit. 2016-11-15] http://artax.karlin.mff.cuni.cz/~omelka/Nadace/Nadace_soubory/Obasnik/podvyziva.pdf.
 26. MAXWELL, S.: *Food Security: A Post-modern Perspective*. Food Policy [online]. 1996 [Cit. 2016-10-25].
 27. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY (MVČR). *Asistované dobrovolné návraty do třetích zemí: Komparace návratových systémů vybraných zemí EU a České republiky* [online]. SOZE, 2010, s. 237 [cit. 2016-11-25].

- Dostupné z:
https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=10&ved=0ahUKEwjH2ceTksTQAhWEJ8AKHV9vBNwQFghMMAk&url=http%3A%2F%2Fwww.mvcr.cz%2Fsoubor%2Fasistovane-dobrovolne-navraty-do-tretich-zemi-pdf.aspx&usg=AFQjCNGZURydErdAKVUFC851_zJojlOkww&sig2=7Txlf-21cfoNp80eZ-ILmA.
28. MISSER, F. *Democratic Republic of Congo: starving in the land of plenty*. SABC News [online]. 2012 [cit. 2017-05-19]. Dostupné z: <http://www.sabc.co.za/news/a/06004d804d9b3477a24ef3e570eb4ca2/Democratic-Republic-of-Congo:-starving-in-the-land-of>
29. NATIONAL GEOGRAPHIC: Xpeditions. *Human Migration Guide* [online]. National Geographic Society, 2005, s. 5 [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: <http://www.nationalgeographic.com/xpeditions/lessons/09/g68/migrationguidestudent.pdf>.
30. NationMaster. *Democratic Republic of the Congo Nutrition Stats*. [online]. [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.nationmaster.com/country-info/profiles/Democratic-Republic-of-the-Congo/Health/Nutrition>.
31. NGOIE, G. a LELU, D. *Migration en République démocratique du Congo: Profil national 2009* [online]. Genève: Organisation internationale pour les migrations (OIM), 2010, s. 134 [cit. 2016-11-23]. ISBN 978-92-9068-567-8. Dostupné z: http://www.iomdakar.org/profiles/sites/default/files/DRC_Profile_2009.pdf.
32. OSN. *Hlad a podvýživa ve světě v číslech*. Informační centrum OSN v Praze. [online]. 2007, [cit. 2015-11-15]. Dostupné z: <http://www2.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1281>.
33. SCHMIDOVÁ, S. *Anémie (chudokrevnost)*. VIVIENTE: Výživová poradna. [online]. 2007 [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.viviente.cz/anemie-chudokrevnost/>.
34. SMOES, T. *Agricultural Development in the Democratic Republic of the Congo (DRC)*. Global Growing Casebook [online]. 2014, s. 20 [cit. 2016-11-14]. Dostupné z: http://global-growing.org/sites/default/files/GGC_DR Congo.pdf.

35. SPOLEČNOST PRO VÝŽIVU. *Energetická hodnota potravin* [online]. 2015 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: <http://www.vyzivaspol.cz/energeticka-hodnota-potravin/>.
36. The World Bank [online]. The World Bank Group, 2017 [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/>.
37. THOMSON REUTERS FOUNDATION. *What creates food crisis*. [online]. 2014 [cit. 2016-11-29]. Dostupné z: <http://www.trust.org/spotlight/What-creates-food-crises>.
38. United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA). *Trends in International Migrant Stock: Migrants by Origin and Destination* [online]. 2015 [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml>.
39. USAID. *From the american people: Agriculture and Food Security* [online]. 2016 [cit. 2016-11-20]. Dostupné z: <https://www.usaid.gov/democratic-republic-congo/agriculture-and-food-security>.
40. VAUSE, S. a TOMA, S. *Is the Feminization of International Migration Really on the Rise? The Case of Flows from the Democratic Republic of Congo and Senegal* [online]. United Kingdom: University of Oxford, 2015, s. 26 [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=e7349c3c-d185-4f95-98c3-132c7ebf235f%40sessionmgr4010&vid=0&hid=4111>.
41. WORLD FOOD PROGRAMME (WFP). *What is hunger?* [online]. 2012, [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://www.wfp.org/hunger/what-is>.
42. World Food Programme (WFP). *Comprehensive Food Security and Vulnerability Analysis (CFSVA)* [online]. 2014, s. 113 [cit. 2016-12-06]. Dostupné z: <http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/ena/wfp266329.pdf?iframe>.
43. WORLD POPULATION REVIEW (WPR). *Dr Congo Population 2016* [online]. 2016 [cit. 2016-11-23]. Dostupné z: <http://worldpopulationreview.com/countries/dr-congo-population/>.

Seznam příloh

Tab. 2: Indikátory potravinové bezpečnosti

Dostupnost potravin	Průměrný adekvátní dietetický energetický příjem (%)
	Zemědělská produkce na obyvatele (\$ / obyvatele)
	Podíl obilovin a okopanin na dietetickém energetickém příjmu (%)
	Průměrný příjem bílkovin (gram/osoba/den)
	Průměrný příjem bílkovin živočišného původu (gram/osoba/den)
Fyzický a ekonomický přístup k potravinám	Podíl zpevněných cest (% délky zpevněných / délce všech cest)
	Hustota silniční sítě (počet km silničních cest /100 km ² rozlohy státu)
	Hustota železniční sítě (počet km železničních cest /100 km ² rozlohy státu)
	HDP na obyvatele v PPS (price per share)
	Národní index cen potravin (cena potravinového koše / cena stejného koše v USA)
	Míra/rozšíření podvýživy (% z populace)
	Podíl výdajů za potraviny u nejchudší vrstvy obyvatel (% výdajů na potraviny / celkové výdaje)
	Hloubka kalorického deficitu (počet kalorií scházejících pro eliminaci podvýživy)
	Míra/rozšíření potravinové nedostatečnosti
Využití potravin	Dostupnost čisté vody a sanitárních zařízení
	Podíl dětí do 5 let s nestandardním fyzickým vývojem 1 (% z populace dětí, váha-výška-věk)
	Podíl dětí do 5 let s nestandardním fyzickým vývojem 2 (zakrnění)
	Podíl dětí do 5 let s podváhou
	Podíl dospělého obyvatelstva s podváhou

	Míra/rozšíření chudokrevnosti u těhotných žen (%)
	Míra/rozšíření chudokrevnosti mezi dětmi do 5 let
	Míra/rozšíření deficitu vitamínu A v populaci
	Míra/rozšíření deficitu jódu v populaci
Stabilita přístupu	Míra závislosti na importu obilovin (import obilovin/(produkce obilovin+import obilovin-export obilovin)
	Podíl zavlažované orné půdy (rozloha půdy se závlahou/ orná půda celkem)
	Pokrytí dovozu potravin vývozem zboží
	Politická stabilita a absence násilí/terorismu (index; -2,5 až 2,5)
	Volatilita cen potravin
	Nestálost v produkci potravin
	Nestálost v nabídce potravin (kcal. /osobu/den)

Zdroj: FAO, 2014 a FAO, 2006, vlastní zpracování

Tab. 5: Seznam cílových zemí konžských migrantů a uprchlíků, 1990, 2000, 2015

Země	1990	2000	2015
Burundi	36 654	37 951	167 768
Eritrea	407	1 224	1 688
Etiopie	48	90	102
Keňa	394	235	11 292
Malawi	1 338	2 389	2 210
Mozambik	186	1 174	2 337
Rwanda	62 526	164 420	230 622
Jižní Súdán	-	-	82 755
Uganda	67 995	95 138	303 580
Tanzánie	19 354	110 786	58 250
Zambie	27 297	58 237	13 409
Angola	12 178	17 735	43 192
Kamerun	-	-	-
Středoafriická republika	13 173	26 065	17 219
Čad	98	301	306
Kongo	67 316	183 780	170 368
Gabon	2 750	4 202	5 766
Egypt	99	96	146
Libye	283	320	434
Súdán	15 855	12 378	800
Botswana	526	1 261	3 391
Namibie	4 707	4 179	2 918
Jihoafrická republika	7 456	8 208	70 077
Svazijsko	6	78	162

Ghana	16	18	30
Mauritánie	31	42	90
Togo	277	351	651

Zdroj: UN DESA, 2015, vlastní zpracování

Poznámka: vzhledem k nedostupnosti dat o migraci jsou hodnoty uvedeny pouze v letech 1990, 2000 a 2015

Tab. 6: Imigranti v DRK podle země původu, 1990, 2000, 2015

Země	1990	2000	2015
Angola	468 462	325 733	185 205
Burundi	20 203	36 692	39 062
Středoafriická republika	-	-	73 000
Republika Kongo	3 647	9 470	6 545
Rwanda	22 972	85 936	97 168
Jižní Súdán	113 409	118 742	8 749
Súdán	15 895	16 643	5 621
Uganda	18 418	24 177	6 224
Celkem	663 006	617 393	494 668

Zdroj: UN DESA, 2015, vlastní zpracování

Poznámka: vzhledem k nedostupnosti dat o migraci jsou hodnoty uvedeny pouze v letech 1990, 2000 a 2015

Tab. 7: Profil migrujících do DRK

	1995	2000	2005	2010
Celkový počet obyvatel	44 921 000	50 829 000	59 077 000	67 828 000
Počet migrujících žen	998 739	321 846	253 966	235 939
Počet migrujících mužů	920 209	294 584	226 139	208 733
Celkový počet imigrantů	1 918 948	616 430	480 105	444 672
Procento mezinárodních imigrantů z celkové populace	4,3	1,2	0,8	0,7
Procento přistěhovalých žen z celkové populace	52,0	52,2	52,9	53,1

Zdroj: OSN, 2009

Poznámka: vzhledem k nedostupnosti dat o migraci jsou hodnoty uvedeny pouze v letech 1995, 2000, 2005 a 2010

Tab. 8: Počty vysídlených osob uvnitř provincií DRK, 2002

Provincie	
Equateur	167 629
Kasai	143 500
Katanga	347 364
Kinshasa	25 000
Maniema	180 000
Severní Kivu	929 000
Provincie Orientale	641 000
Jižní Kivu	271 000
Celkem	2 704 493

Zdroj: Seznam sledovaných dětí v ozbrojených konfliktech (Watchlist of Children and Armed Conflict), 2004, vlastní zpracování

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat jsou počty vnitřně vysídlených osob uvedeny pouze k roku 2002

Tab. 10: Charakteristiky vývoje obyvatel v DRK

Rok	Počet obyvatel	Populační růst	Umístění ve světě	Procento mužů	Procento žen	Počet obyvatel / km2	Procento lidí žijících ve městech	Procento lidí žijících na vesnicích
2016	79 722 624	3,11 %	18	49,88 %	50,11 %	35	-	-
2015	77 266 814	3,13 %	19	49,87 %	50,13 %	34	42 %	58 %
2010	65 938 712	3,21 %	20	49,79 %	50,20 %	29	40 %	60 %
2005	56 089 535	3,22 %	23	49,70 %	50,29 %	24	37 %	63 %
2000	48 048 664	2,87 %	24	49,60 %	50,39 %	21	35 %	65 %
1995	42 183 620	2,9 %	26	49,49 %	50,50 %	18	33 %	67 %
1990	34 962 676	3,78 %	29	49,35 %	50,64 %	15	28 %	72 %

Zdroj: Worldpopulationreview.com, 2016; Worldbank.org, 2015

Poznámka: Vzhledem k nedostupnosti dat jsou hodnoty zobrazeny pouze ve vybraných letech v rozmezí 1990 - 2016

Obr. 3: Pohyb uprchlíků v letech 1996 – 1997

Zdroj: DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE CONGO, 2010

Poznámka: vzhledem ke špatné grafické dostupnosti dat o vnitřní migraci byl zvolen obrázek k období 1996-97

Tab. 11: Přehled nejlidnatějších měst DRK k roku 2016

Město	Počet obyvatel	Hustota zalidnění (počet ob/km ²)
Kinshasa	11,8 mil	20,3 tis
Mbuji-Mayi	2,2 mil	15,9 tis
Goma	920 tis	16,9 tis
Lubumbashi	2,1 mil	6,2 tis

Zdroj: Demographia, 2016, vlastní zpracování